

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін ЧННІБ

ШЕЛЕГА Іван Іванович

**МИТО ЯК ФІСКАЛЬНИЙ РЕСУРС ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА
ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ**

спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма – Фінанси, банківська справа та страхування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФМСчм-21
І.І.Шелега

Науковий керівник:
к.е.н., ст.викл. Поляк-Свергун М. М.

ТЕРНОПІЛЬ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕООЕТИЧНО-НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ МИТА ЯК ФІСКАЛЬНОГО РЕСУРСУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	6
1.1. Мито: поняття, ознаки та особливості непрямого податку.....	6
1.2. Класифікація мита та його місце фінансовій політиці держави.....	10
1.3.Законодавче регулювання національної митної політики у гармонізації з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері.....	19
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2.МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Митні платежі як інструмент забезпечення фіскального простору України.....	27
2.2.Аналіз ефективності фіскальної функції мита.....	34
2.3. Вплив пандемії на митне оподаткування в Україні.....	42
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3.ПЕРЕСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в контексті забезпечення фіскального наповнення бюджету.....	47
3.2. Основні пріоритети митно-тарифного регулювання в Україні під впливом євроінтеграції.....	51
Висновки до розділу 3.....	55
Висновки.....	56
Список використаних джерел.....	58

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНО-НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ МИТА ЯК ФІСКАЛЬНОГО РЕСУРСУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1 Мито: поняття, ознаки та особливості непрямого податку

Значущість мита постає у тому, що даний податок є одним із бюджетоутворюючих у збагаченні Державного бюджету України, а також дієвим засобом налагодження економіки та опори для національного товаровиробника. Втім попри законодавче закріплення поняття мита, його видів, порядку призначення та справляння, все ж наявні деякі прогалини. Цим зазначається необхідність та вагомість вивчення певних аспектів справляння мита, ознак та рис мита як непрямого податку, а також дефініція певних правових проблем вжитку мита в Україні.

На нинішній день аналізу питань вжитку мита зосереджується велика увага зі сторони вчених та практиків, однак серед дослідників й досі зостаються суперечливими питання стосовно ознак, функцій та ролі мита серед інших податків. Справді, у теорії фінансового права немає одностайності у думках на правову природу мита, що виконується митницею на кордоні. Також у науковій літературі вказані різні погляди дослідників стосовно ознак та самої дефініції поняття мита. Отож, наявне твердження, що мито - це опосередкований податок на міжнародну торгівлю і зовнішні дії, який стягують усі країни світу, що приймають участь у зовнішньоекономічній діяльності [20, с. 108].

І. Янжул вказував, що мито є різновидом непрямих податків, що стягається з різноманітних товарів в процесі їх переміщення або транспортування [50, с. 405]. І. Калущ окреслює мито як непрямий податок на зовнішню торгівлю продукцією [15, с. 30]. В. Прокопенко та Д. Козлова у своїй науковій статті теж зазначають, що мито є податком на зовнішню торгівлю [36, с. 55].

На противагу вказаним думкам, Д. Гетманцев простежує розбіжність підстав для включення мита до непрямого податку, він зазначає, що: «<...>

мито, що справляється при перетині митного кордону, попри деяку схожість з непрямим оподаткуванням, є різновидом збору, що відповідає усім його істотним ознакам» [7, с. 77].

Видатний учений у галузі фінансово-правової науки М. Кучерявенко окреслює мито як вид митного платежу, що стягується з продукції, які перевозяться через митний кордон держави (ввозяться, вивозяться чи слідують транзитом) [18, с. 331]. Тотожної ж позиції додержується Н. Хімічева, яка аналізує мито як платіж, обумовлений з одержанням конкретною особою права послуговуватись певними благами, що торкаються перевезення продукції через митний рубіж [47, с. 189].

Н. Злепко для виразного відмежування мита від інших митних податків зазначає визначення мита «як непрямого податку на зовнішню торгівлю, що справляється з товарів, які перетинають митний кордон країни, згідно із законодавчо встановленими митними тарифами». На окреслення решти митних податків науковець пропонує нове фінансово-економічне поняття - «субституту мита», яке включає внутрішні податки, що справляються з ввезених товарів і здійснюють функції мита [13, с. 14].

Чинно до п. 1 ст. 271 Митного кодексу України (далі - МКУ), «мито - це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України, який нараховується та сплачується відповідно до Податкового кодексу, Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

Як помітно з таблиці 1.1, спільно із митом у ході регулювання зовнішньоекономічної діяльності широко застосовуються інші різновиди митного оподаткування, які ще ухвалено називати субститутами мита. Останні як автономне фіскальне явище нині ще недостатньо опрацьовані, втім не породжує жодного сумніву спричинений ними фіскальний тягар на постачальників при розмитненні продукції, а також на носіїв таких податків, що постають місцевими споживачами імпортованих товарів [42, с. 153].

Таблиця 1.1

Функціонально–сутнісні характеристики мита

Митні платеж	
Податки та інші обов'язкові збори, що утримуються з товарів, які перетинають митний кордон	
Митні податки	Митні збори
Непрямі податки, що справляються митними органами з товарів, які перетинають митний кордон. Зарховуються до державного бюджету.	Збори, що нараховуються митними органами за послуги з розмитнення товарів. Надходять у розпорядження служб, що надали такі послуги.
Митні податки	
Мито	Інші митні податки
Непрямий податок на зовнішньоторговельні операції, що утримується з товарів, які перетинають митний кордон за законодавчо встановленими ставками Єдиного митного тарифу.	Внутрішні податки, що утримуються з імпортих товарів, які перетинають митний кордон. Такі податки є різновидом податків на зовнішньо-торгівельні операції.

По-перше, субститутити мита вагомо утруднюють митні процедури, не виконуючи при цьому жодної самостійної ролі, а постаючи лише як додаткові фіскальні фактори.

По-друге, здійснення додаткових митних податків – субститутів мита – генерує проблему подвійного оподаткування.

По-третє, гіпертрофований фіскальний митний тягар як примітивна форма протекціонізму породжує вагомі перепони на шляху розвитку міжнародної кооперації, передусім у сферах зовнішньої торгівлі та експорту й імпорту капіталів.

Знаємо, що в Україні використовуються такі види мита: ввізне мито (призначається на товари, що імпортуються на митну територію України) [20, ст. 272]; вивізне мито (вводиться законом на вітчизняні товари, що експортуються за межі митної території України) [20, ст. 273]; сезонне мито (на певні товари законом може призначатися сезонне мито на термін не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів із дня введення сезонного мита) [20, ст. 274].

Законодавством визначено й особливі види мита, а точніше:

1) спеціальне мито, що призначається чинно до Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [31];

2) антидемпінгове мито, яке впроваджується згідно зі Законом України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [33] у разі імпорту на митну територію України продукції, які є об'єктом демпінгу, що заподіює шкоди або породжує загрозу небезпеки національному товаровиробнику;

3) компенсаційне мито, яке призначається чинно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [34] у випадку імпорту на митну територію України продукції, які є об'єктом субсидованого імпорту, що заподіює шкоди або продукує загрозу завдання шкоди національному товаровиробнику;

4) додатковий імпортний збір, який впроваджується законом відповідно до ст. XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 р. (далі - ГАТТ-1994) [5] та Домовленості про положення ГАТТ-1994 стосовно платіжного балансу [11] у випадку значного ускладнення стану платіжного балансу або істотного зменшення золотовалютних резервів, або здобутку ними мінімального розміру, з ціллю постачання платіжного балансу та підняття величини золотовалютних резервів.

Включення вченими мита до непрямих податків тлумачиться тим, що йому притаманні всі основні податкові ознаки: його сплата має неухильний характер і постачається державним примусом; мито стягується без зустрічної відплати і лише на підставі засад закону; надходження від мита не спроможні слугувати для фінансування визначених державних видатків; у випадку стягнення мита постійно наявний перехід права власності на розмір митного стягнення від власника продукції, що обкладається митом, до країни [4, с. 71-72].

Також, допускаємо, що миту характерні такі риси непрямих податків, як: включення величини мита до ціни товару, як результат, підняття вартості продукції; швидкість надходження від сплати; висока вірогідність надходження (позаяк митом вводиться споживання); регулююче діяння на споживача зі сторони держави (через впровадження мита, встановлення ставок, зріст чи падіння величини ставок, введення пільг тощо); сплата в грошовому

еквіваленті; безповоротність платежу для платника; сплата у визначений термін; публічність податку тощо.

Слід зауважити, що сплата платником мита обумовлена лише з переміщенням товарів через митний рубіж України. Брак факту перевезення товарів через митний рубіж України робить неможливим стягнення такого неухильного платежу до бюджету. Отож, сплата мита спричинена входженням особи в митно-правові взаємини стосовно руху товарів через митний рубіж України.

В процесі характеристики мита варто проаналізувати глибше сам механізм його сплати. Мито сплачується суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності прямо в момент перетину митного рубежу України продукцією або в процесі оформлення їх контролюючими органами. Мито, як і інші непрямі податки, входить до ціни товару, піднімає цим самим його вартість, внаслідку, сплачується коштом кінцевого споживача. Вірогідний часовий розрив між фактичною сплатою мита та його «поверненням» постачальникам. У даний спосіб здійснюється відволікання на певний (часто невизначений) час оборотних коштів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Суть фіскальної функції непрямих податків полягає в тому, що за допомогою непрямих податків, таких як податок на додану вартість, податок на споживання та митні збори, для виконання покладених на нього завдань наповнюється дохідна частина державного бюджету України. держава.

Непрямі податки, як видатки, які формують бюджети, можуть ефективно наповнювати бюджет і сприяти вирішенню основних завдань країни.

1.2. Класифікація мита та його місце фінансовій політиці держави

З-поміж митного інструментарію основну роль у захисті інтересів українських товаровиробників, безперечно, виконує мито. Чинно до Митного кодексу України (МКУ) від 13.03.2012 № 4495-VI мито – це загальнодержавний податок, призначений Податковим кодексом України та цим Кодексом, який нараховується та сплачується чинно до цього Кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на неухильність від яких вказана Верховною

Радою України [20]. У найбільш валовому випадку поняття «мито» тлумачиться як плата на користь країни в обмін на певні блага або як податок на продукцію, цінності, майно, що рухаються через митний кордон.

Слід зауважити, що мито є однією з найбільш давніх форм оподаткування, яка постала через поглиблення міжнародного поділу праці та розвиток торгівлі. Перші згадки про мито постали ще у період рабовласницького суспільства (митні податки стягались з купців при в'їзді в місто за право продавати). У час Середньовіччя, надто в період феодальної роздробленості, виникли та розвинулися нові різновиди мита – плата за вжиток комори, де зберігався крам, ряд платежів за імпортом, експортом, транзитом продукції через певні феодальні володіння, механізм фіскального адміністрування яких не був конкретно визначеним, а самі платежі не одержали стабільного характеру і здебільшого нараховувалися при певних виняткових обставинах.

МКУ визначив види мита, показані на рис. 1.1.

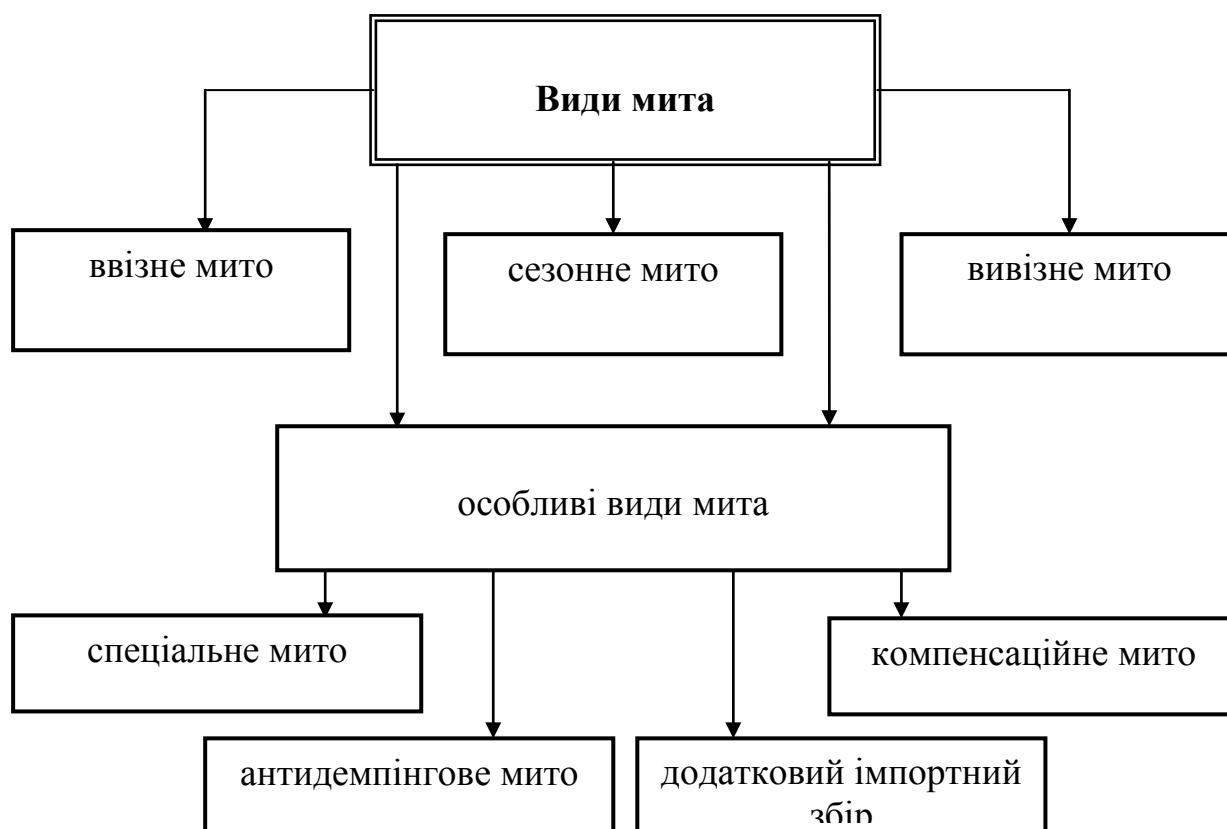

Рис. 1.1. Види мита відповідно до МКУ

Інші види мита, крім тих, які вказані на рис. 1.2, застосовувати заборонено.

Ю. І. Турянський вказує, що розвиток міжнародної економічної кооперації у галузі обміну результатами роботи національних господарств з властивими йому положеннями фрітрейдерства чи, навпаки, протекціонізму останнього визначив провідні позиції за зовнішніми (ввізним та вивізним) різновидами мита [42, с. 153].

На нашу думку, суттєвий потенціал у захисті вітчизняних товаровиробників має вивізне (експортне) мито, ввізне (імпортне) мито та антидемпінгове мито. Проаналізуємо їх ґрунтовніше.

Чинно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1999 р. експорт (експорт товарів) – це продаж продукції українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності закордонним суб'єктам господарської діяльності (а також з оплатою в негрошовій формі) з експортом або без імпортом цієї продукції через митний кордон України, вводячи реекспорт товарів.

Застосування вивізного (експортного) мита на національні товари є одним із способів обмеження експорту. Експортне мито здатне здійснювати декілька функцій: протекціоністську, фіскальну, регулятивну, політичну. Побіжно вивізне мито як метод експортно-тарифної політики має доволі суперечливий характер, про що говорить його вжиток тільки державами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою. Україна застосовує експортне мито для доволі широкої номенклатури продукції, не завжди зважаючи на вірогідні негативні чинники їх діяння. Беручи до уваги значущість розвитку експортного потенціалу держави, дослідження ефективності вжитку експортного мита є дуже вагомою.

Експортне мито призначають на товари, які продаються закордонним господарюючим суб'єктам і експортуються за межі митної території держави вжитку. Так як експортне мито є вартісною категорією, то при розгляді його використання доцільно послуговуватись методикою, яка запропонована у

вивченні мита загалом, тобто в якості критерію переважання певної функції постає порівняння між внутрішніми та світовими цінами на певну продукцію. Товари вивозяться у тому разі, коли між цінами постають співвідношення, які є принагідні на користь ціни внутрішнього виробника. У разі, якщо ставка експортного мита переважає різницю між цінами, то тоді митом здійснюється протекціоністська функція. Якщо ступінь експортного мита опирається на різниці між внутрішніми цінами та цінами інших країн, то переважаючим є фіскальний ефект. Якщо ж ставка вивізного мита зіставляючи з наявною різницею між цінами – неістотна, то застосовують такий інструмент як регулятор експортних операцій [22, с. 2].

Ми сходимось із думками Н. М. Шмиголь, А. А. Антонюк, Д. О. Анікеєвої, що вірогідно виокремити кілька поштовхів для введення експортного мита в цілях протекції національного ринку. Призначення митного тарифу на вивезення варто сприймати доречним при умові, що ціна на певний товар піддається державному адміністративному контролю та вдержується на рівні, який є меншим за світовий через субсидування виробників. У такому разі держава аналізує обмеження експорту як необхідний інструмент для піддержання пропозиції на належному рівні на внутрішньому ринку і, побіжно з цим, недопущення надмірного експорту субсидованої продукції [49, с. 17].

У низці держав вивізне мито визначають на чітко вказаний строк, переважно, у разі наявності кризи сировини в державі. Таким чином зароджуються перешкоди для експорту сировини на зовнішні ринки, позаяк висока ціна сировини, що вивозиться, має діяння на її конкурентоспроможність. Внаслідок цього, підприємство – внутрішній переробник здобуває додаткові вигоди не тільки за рахунок розширення перспектив здобуття сировини, але й через певну стабілізацію цін на внутрішньому ринку через неспромогу проведення операцій з експорту.

Безсумнівним є той факт, що країна здатна мати певний інтерес, вводячи експортний тариф через потребу збільшення дохідної частини держбюджету, тобто у здійсненні фіскальної функції експортним митом. У разі, коли держава,

якою експортується продукція, на світовому ринку наділена монопольним правом призначати на нього ціни, то ввізне мито вона спроможна застосовувати у власних інтересах. При цьому пригідна величина експортного мита є прямо пропорційною до числа країн-імпортерів, узалежнених від імпортного постачання цього товару на внутрішній ринок. Нерідко оподаткування експорту зостається в залежності від монопольного стану держави стосовно певного товару, а це, адекватно, інші держави спонукає до переплати за ввезені товари. Дієвість вжитку такої моделі зовнішньоторгівельної політики прямо обумовлена від вірного обґрунтування належного рівня вивізного мита. У такому разі дохід, який формується у наслідку збільшення світових цін на експортні товари, має перекривати прямі внутрішні втрати, що постають через призначення експортного мита. Значення експортного мита в торговельно-політичному аспекті виражається у тому, що при його сприянні держава спроможна відгукуватись не лише на економічні відносини, але й на політичний стан.

Спільно з тим слід зауважити, що експортний тариф застосовується переважно країнами, що розвиваються, і державами з трансформаційною економікою. Країни з розвинутою промисловістю ним вкрай рідко послуговуються, а окремі держави світу оподаткування вивезень навіть заборонили Конституцією як головним законодавчим актом (США, Аргентина). Зважаючи на це, у таких випадках наголос зміщений в сторону вжитку методів нетарифного регулювання (квоти, ліцензії, контингенти).

К. І. Новікова вказує, що чим вищий ступінь митного бар'єру, що постає на курсі експортного товару, тим адекватно складнішим для виробників є постачання належного рівня прибутків від експортування. Ставка мита, більша за розмір прибутку від подальшої операції, взагалі здатна удержувати експорт продукції. Отож, оцінюючи рівень експортного мита, його ставку неодмінно слід зіставляти з оцінкою прибутку, який можна здобути в результаті зовнішньоторговельної операції [22, с. 4]. Дане зіставлення постає в ролі

об'єктивного критерію для одержання відповіді на запитання: якою є ставка експортного мита: високою чи низькою?

Чинно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», ввезення – це купівля (а також з оплатою не грошовими засобами) українськими суб'єктами ЗЕД в закордонних суб'єктів господарювання товарів з імпортом або без імпорту цих товарів на простір України [35].

Згідно зі МКУ однією з основних умов перевезення в режимі імпорту є сплата податків і зборів, якими обкладається продукція в процесі ввезення на митну територію України чинно до законів України [20].

Формулювання та розрахункові характеристики імпортних тарифів моєї країни завжди були одним із важливих змістів зовнішньоекономічного співробітництва. На нинішньому рівні економічної глобалізації та виходу з посткризового стану важливість і значимість цих питань буде тільки зростати. Перш ніж потрапити на внутрішній ринок України, імпортні товари повинні пройти національну митницю.

Ввізне мито призначають при здійсненні митного оформлення товарів, які імпортуються на основі митної декларації (МД) на митну територію України, зважаючи на винятки, що завбачені у законодавстві. Чинно до діючого законодавства ввізне мито є диференційованим, тобто мито призначається за різними ставками для певної продукції.

Побіжно з тим, варто зауважити, що в процесі нарахування імпортного мита його ставка може нараховуватись:

- 1) у відсотках до митної вартості продукції (приміром 5 % від митної вартості);
- 2) у визначеному грошовому розмірі на одиницю товарів;
- 3) у величині, що сполучає обидва вказані види митного оподаткування [37, с. 349].

Одним з виняткових видів мита, вказаних у ст. 275 МКУ, що використовуються з ціллю захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у випадку імпорту товарів на митну територію

України, не зважаючи на інші види мита, є антидемпінгове мито [20]. Поняття демпінгу зазначене у Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», а саме демпінг – імпорт на митну територію держави товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на тотожний товар у країні експорту, яке завдає шкоди національному товаровиробнику аналогічного товару [61].

Антидемпінгове мито призначається чинно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» у випадку імпорту на митну територію України продукції, яка є об'єктом демпінгу, що робить шкоду або породжує загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику [32].

Як вказує Е. Феделеш, антидемпінгове мито – це найбільш суперечливий вид з-поміж особливих мит зі зважанням на його невизначеність в значенні інструменту державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Поміж вчених ненаявна однозначна думка стосовно віднесення антидемпінгового мита до засобів тарифного чи нетарифного регулювання [45, с. 77].

Одна з основних позицій щодо питання включення антидемпінгових мит до митних нормативних документів пов'язана з класифікацією антидемпінгових та інших спеціальних податків. Хоча в його назві є слово «мито», існує багато протиріч щодо належності таких тарифів та методів тарифного нагляду. Отже, на погляд А. І. Шишаєва та Д. В. Приймаченка, згідно зі змістом угоди СОТ, антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи, у тому числі пов'язані з ними митами, очевидно, мають розглядатися в так званих інструментах торгового захисту, а отже, включатися в заходи нетарифного регулювання [48].

При цьому перше, на що слід звернути увагу, це редакція ст. Відповідно до ст. XI ГАТТ, згідно з цим регламентом, засоби державного нагляду за перетином тарифних чи нетарифних кордонів входять до визначення тарифного чи нетарифного. Особливістю є наявність чи відсутність податкового зобов'язання. механізм застосування компонентів.

Антидемпінгове мито стягується виходячи з того, що при ввезенні товарів на митну територію України - об'єкта демпінгу, або експорту за межі митної зони України за ціною, значно нижчою за ціну, існує можливість заподіяння шкоди вітчизняним виробникам, а також є подібна або пряма конкуренція з іншими експортерами товарів.

Зважаючи на законодавче визначення тарифів та підстав для стягнення антидемпінгових мит, дозволено підсумувати, що останній є особливим видом тарифу, який поширюється на державних виробників та захищає економічні інтереси України та її виробників та сплачується самостійно. З огляду на це спроможні сказати, що антидемпінгові мита мають усі риси загальних податків. Ми згодні з думкою Е. Феделеша, що головною ознакою загальних видів мит є характер оподаткування, обов'язковість та узалежненість сплати переміщенням товару через рубіж. Про податковий характер антидемпінгового та інших особливих видів мита вказує те, що останні «сплачуються незалежно від сплати інших податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі мита, митних зборів тощо, які, як правило, справляються при ввезенні на митну територію країни імпорту певних товарів» [45, с. 78].

Виділення особливих видів мита засвідчують про певні риси, що властиві лише спеціальним, антидемпінговим та компенсаційним митам. Ці особливості і є тими відмінними ознаками, що спричиняють наявність категорії особливих видів мита. Якщо казати про відмінності між загальними й антидемпінговими та іншими особливими видами мита, то дозволено виокремити три основні позиції:

- 1) мету регулятивного впливу;
- 2) об'єкти регулятивного впливу;
- 3) процедуру встановлення мита [21, с. 58].

Отож, особливі види мита мають не регулювати загальну структуру імпорту та експорту, а ліквідувати конкретні випадки недобросовісної конкуренції у галузі зовнішньої торгівлі. Позаяк у разі демпінгу ця

недобросовісна конкуренція постає у надмірно дешевому імпорті, який від'ємно позначається на механізми ціноутворення на внутрішньому ринку.

Отже, першою розбіжною рисою є ціль вжитку антидемпінгового мита – захист національного товаровиробника способом компенсації різниці між нормальною ціною продукції на внутрішньому ринку та заниженою ціною експортованого товару.

Наступною особливістю вжитку антидемпінгового мита, яка відділяє його від загальних мит, є процедура використання, а точніше: антидемпінгове мито використовується на базі законів та підзаконних нормативно-правових актів уповноважених на те органів виконавчої влади. Процедура вжитку антидемпінгового мита вказана у Антидемпінговому Законі, чинно до якого антидемпінгове мито використовується у випадку імпорту на митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що завдає шкоди національному товаровиробнику, або у випадку експорту за рубежі митної території України продукції за ціною, значно меншою за ціни інших експортерів схожих або прямо конкуруючих товарів на час цього експорту, якщо таке вивезення завдає шкоду [3, с. 57]. Чинно до принципів Антидемпінгового закону антидемпінгове мито є зовнішнім вираженням антидемпінгових заходів, що використовуються на основі антидемпінгового розслідування [32]

Якщо апелювати до міжнародно-правового регулювання антидемпінгових мит, то принципами угод СОТ (ст. VI ГАТТ, Угода про застосування ст. VI ГАТТ 1994 р.) визначаються, передусім, процедурні питання призначення таких мит (необхідні умови для вжитку, розрахунку демпінгової маржі і, адекватно, лімітування її розміром ставки мита, правила виконання антидемпінгового розслідування, аналізу ухвалених рішень, терміни дії антидемпінгових заходів, гарантії прав сторін антидемпінгового розслідування тощо) [5]. Отож, міжнародно-правові зобов'язання країн-членів СОТ постають якраз в дотриманні процедурних питань визначення антидемпінгових мит.

Підсумовуючи, зауважимо, що антидемпінгові мита постають в ролі засобу тарифного регулювання та спільно з тим є одним із елементів системи

захисних заходів, які використовують при недобросовісній конкуренції з боку інших країн та закордонних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а сам хід розслідування та введення такого мита є адміністративним методом державного регулювання та може входити до інструментів нетарифного регулювання.

1.3. Законодавче регулювання національної митної політики у гармонізації з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері

Митна служба є значущим компонентом державного механізму, надто в процесі інтенсифікації інтеграційних і глобалізаційних процесів. Чинниками, що суперечать прогресивному розвитку митної справи на модерному етапі є економічна, політична та організаційна нестабільність соціуму, брак системного комплексного усвідомлення розвитку митної політики, її мети та пріоритетів, неаявність сталих орієнтирів реформ у митній галузі, корупційний чинник та захист тимчасових відомчих інтересів.

Розвиток економіки держави та її входження до світової економіки, налагодження зовнішньої політики та захист внутрішнього ринку формують систему принципів і векторів діяльності країни в процесі формування державної митної політики. Чинно до владно-правового підходу митна політика аналізується як сукупність заходів та нормативно-законодавча база налагодження зовнішньоекономічної діяльності. Організаційно-інституціональний підхід акцентує увагу на законодавчих та виконавчих органах, приналежних до розробки та здійснення митної політики [2].

А. М. Стельмащук пояснює митну політику як систему принципів і спрямувань діяльності країни у галузі постачання своїх економічних інтересів та безпеки за сприянням митно-тарифних та нетарифних заходів налагодження зовнішньої торгівлі. Вона здійснює як економічні, так і політичні цілі, які окреслюються державним устроєм, законодавчою засадою та соціально-економічним вектором розвитку суспільства [41].

І. Г. Бережнюк засвідчує, що митна політика – це система поглядів, ідей та думок, яка визначає основні правові та економіко-організаційні положення митної справи [2].

На погляд Т. В. Калінеску та К. В. Баляба, митна політика – це сукупність принципів та напрямів діяльності задля здійснення економічних інтересів та безпеки за сприянням митно-тарифних та нетарифних заходів налагодження зовнішньої торгівлі країни [14].

Митна політика України є складовою державної економічної політики. Основним функціональним завданням митної політики є постачання захисту національних інтересів та національної безпеки України в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших галузях. Митна політика проводиться шляхом виконання відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм у різних галузях державної діяльності, як внутрішніх, так і зовнішніх, чинно до діючого законодавства та міжнародно-правових актів і стандартів.

Діалектична сутність митної політики спричиняє факт, крім національних інтересів і національної безпеки, певних динамічних положень, які характеризують зміст національних інтересів країни на цьому етапі та якими оперують компетентні органи державної влади в процесі розробки митної політики і втілення її в життя. Такі положення закладені в законодавчих актах країни з митних питань, програмних документах: посланнях президента, програмах діяльності Кабінету Міністрів, інших концептуальних документах, програмах діяльності політичних партій і громадських організацій.

До основних засад митної політики країни на модерному етапі дозволено зарахувати політику гармонізації та уніфікації митного функціонування України із загальноприйнятими в міжнародній практиці принципами і нормами. До загальних тенденцій вироблення митної політики та розвитку митних систем у різних державах світу дозволено вказати такі: ґрунтовне сприяння розвитку міжнародної торгівлі за опорою засобів налагодження зовнішньоторговельних взаємин; захист інтересів країни у галузі економіки, постачання безпеки від входу контрабанди; глибина збору митних платежів; зважання національної

торгової і митної політики на «зовнішній світ» як засіб здобутку цілей економічного зростання в державі.

Безпосередньо налагодження зовнішньої торгівлі, захист внутрішнього ринку, піднесення економіки та її входження до світової економіки постачається системою положень та спрямувань діяльності країни при реалізації митної політики в Україні, що засвідчує орієнтованість до світових.

Проблема розвитку зовнішньої торгівлі між Україною і ЄС, а також вагомість митних питань окремо вказані в Угоді про асоціацію України та ЄС. Принциповими є домінанти щодо митного законодавства, яке має бути сталим та ґрунтовним. Положення і процедури мають бути рівнозначними, прозорими, передбачуваними, недискримінаційними, неупередженими й мають вживатися інфіковано та дієво [43].

У традиційному усвідомленні митне законодавство багатьох держав, у а також і України, є комплексом норм, які налагоджують правовідносини у галузі митної справи: обумовлені з перевезенням товарів і транспортних засобів через митний рубіж (митне оформлення й контроль, митні режими і платежі, тарифне та нетарифне налагодження тощо); обумовлені з інституційною організацією правового механізму у галузі митної справи; спричинені з відповідальністю за недодержання правил в митній галузі та порядком розв'язання митних спорів [12].

До митного законодавства ЄС цю дефініцію можна використовувати тільки частково. Правове налагодження митного механізму є предметом конституційного й адміністративного законодавства держав-членів ЄС і не проводиться на рівні Європейського співтовариства.

Для дефініції предмета митного законодавства ЄС слід визначити природу ЄС і рівень митної інтеграції її учасників. Так, чинно до ст. 9 Договору про створення ЄЕС (Римський договір 1957 р.) основою функціонування Співтовариства є Митний союз, що дозволяє, по-перше, певні митні правила перевезення продукції усередині кордонів ЄЕС, а по-друге – валові для всіх держав-членів норми митного налагодження товарообігу з третіми державами.

Чинно, митне законодавство ЄС є спромога окреслити як система норм європейського права, які регулюють зовнішні та внутрішні площини функціонування Митного союзу держав-членів ЄС. Розробка Митного кодексу ЄС велась рядом вимог, завдань та цілей (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Завдання та цілі Митного кодексу ЄС

Завдання	Цілі
<ul style="list-style-type: none"> - основою ЄС є митний союз країн-учасників; - інтереси учасників зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) і митних органів сходяться в тому, щоб була комплексна й уніфікована нормативна база митної справи, що ухвалюється на всій території ЄС; - підняття конкурентоспроможності суб'єктів ЄС об'єктивно формує потребу створення одноманітного зведення правових норм, побудованих на найважливіших міжнародних угодах держав-учасників, передусім у межах СОТ і Всесвітньої митної організації; - дна всіх членів ЄС діють загальнообов'язкові правові засади; - національні інтереси потребують урахування концепції внутрішнього ринку в процесі формування загальної політики ЄС в торгівлі з третіми державами; - постачається рівновага між приватними інтересами учасників ЗЕД і інтересами митних органів із постачання захисту економічного суверенітету, що викликає знадобу наділення цих органів широкими контрольними повноваженнями при тому, що ці повноваження компенсуються таким самим широким правом оскарження учасниками ЗЕД; - розвиток зовнішньої торгівлі має для ЄС істотне значення, що породжує необхідність полегшення правил митного оформлення. 	<ul style="list-style-type: none"> - Формування єдиного правового документа, який замінює багато правових актів, ухвалених органами Співтовариства у галузі митного регулювання. В цілому більше двох десятків тільки актів Європейської Ради, впроваджених у дію впродовж 22 років, було замінено кодексом. - Здобуток цілісності, ясності й визначеності змісту. Завдання кодексу відтворення правових норм у доступному й логічному вигляді. Здійсненню цього завдання багато в чому добродіяло розділення правових норм на дві частини: власне Митний кодекс і Регламент, що визначає порядок вступу кодексу в дію. - Консолідація митного законодавства ЄС. За виключенням розділу VII частини IX (право на апеляцію), положення кодексу практично повторюють норми правових актів, раніше ухвалених Європейською Радою.

Отож, не зважаючи на гармонізаційні дії, що чиняться в економічному союзі, нині податкове законодавство окремих держав світу, у а також країн-членів ЄС зберігає суверенітет. На противагу національне митне законодавство іноземних держав, економічна політика яких націлена на збільшення та сприяння міжнародній торгівлі, опирається на стандартах, визначених у Кіотській конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур,

Рамкових стандартах безпеки Всесвітньої митної організації, багатосторонніх міжнародних домовленостях з питань митної справи.

Намір України ввведення в європейський економічний та політичний простір породжує потребу не лише пристосування вітчизняного законодавства до норм ЄС, але й як було зауважено вище його налагодження та уніфікації. До основних доміант гармонізації входить: погодженість правового регулювання; синхронність ухвалення гармонізованих актів; планованість етапів гармонізації; пріоритетність міжнародних угод над національним законодавством.

Порядком денним асоціації Україна – ЄС для підготовки та добродії імплементації Угоди про асоціацію, спрогнозовано ряд заходів щодо полегшення торгівлі та сприяння у кооперації в процесі реалізації митної справи, майбутній розвиток митного законодавства України та його імплементаційних принципів чинно до міжнародних інструментів та стандартів, які використовуються в митній галузі та і торгівлі, що налічують ті, які підготовлені ЄС, Світовою митною організацією (а точніше, оновлена Кіотська конвенція), СОТ, ООН (приміром, Конвенція щодо гармонізації прикордонного контролю 1982 р.) [30].

Україною було застосовано ряд заходів, націлених на упорядкування і налагодження митних процедур у країні, а саме, участь у таких універсальних міжнародних організаціях, як: Всесвітня митна організація, СОТ, ООН, що, у свою чергу, стало головним заохоченням для участі України в таких міжнародних договорах, як: Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення 1990 р.; Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р.; Митна конвенція про міжнародні перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення 1375 р.; Міжнародна конвенція про ствердження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 р., а також основний міжнародний договір у цій галузі – Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур 1973 р., які стали базою для імплементації їх принципів і стандартних правил до

національного митного законодавства України, Рамкові стандарти безпеки Всесвітньої митної організації.

Свідченням вектору піднесення вітчизняного митного законодавства на уніфікацію, осучаснення митної політики, поліпшення кадрового потенціалу стало ухвалення Україною у 2005 р. на 105/106 сесії Всесвітньої митної організації Рамкових стандартів безпеки і спрощення світової торгівлі, а також входження до протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Декларація про наміри стосовно введення Рамкових стандартів Всесвітньої митної організації на національному рівні, підписана Державною митною службою України, надала правове підніжжя для вжитку міжнародних стандартів у піднесенні митної системи та гармонізації національних норм у митній галузі з міжнародними стандартами.

У 2010 р. Державною митною службою України презентовано Концепцію реформування Митної служби України «Обличчям до людей», основною ціллю якої граничне наближення митних процедур до європейський і світових шаблонів, їх граничне спрощення на всіх стадіях, зменшення діяння людського фактору на наслідки митного оформлення, здійснення повноцінного партнерства між митними органами і бізнесом [24].

Істотним здобутком у ході імплементації митного законодавства України до міжнародних норм стало ухвалення у 2012 р. нова редакція Митного кодексу України [20]. Митний кодекс налічує ряд норм прямої дії, вказаних у відповідність до вимог Кіотської конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, а точніше:

- допускає застосовувати електронне декларування всім підприємцям без будь-яких лімітів та у всіх митних режимах;
- окреслює ґрунтовний перелік документів, необхідних для митного оформлення;
- надає право декларанту на введення змін до митної декларації, подання неповної декларації для оформлення продукції, якщо він не має точних даних про товар;

- зменшує час митного оформлення однієї імпоротно-експортної дії з 24 до 4 годин;
- вводить пост-аудит, тобто право митниці проводити митний контроль після завершення експортно-імпоротної операції підприємця;
- дає змогу українським підприємцям, які довгий час трудяться на ринку, не мають заборгованостей, не допускають значних правопорушень, мають кваліфікований персонал, одержати статус уповноваженого оператора економічної діяльності;
- звільняє підприємців від відповідальності за зроблені ними ненавмисні помилки;
- значно збільшує права підприємців на оскарження ухвалень, дій та бездіяльності митних органів та їх посадових осіб.

Налагодження національної митної політики та формування принципово нової системи, пристосованої до європейської, вірогідна за умови схвальних змін в її морально-етичних аспектах, попередження та боротьби з корупцією у фіскальних органах, підняття професійної компетентності посадових осіб. Суттєвим аспектом недовершеної митної політики застається зміщення наголосів діяльності митниць до фіскальної націленості, націленої на наповнення державного бюджету. Це не добродіє розвитку сервісних функцій та робить недосяжною перспективу її розвитку.

Значущим показником того, що Митний кодекс України діє не на повну силу, на погляд експертів, слугує те, що не виконалось повноцінного перенесення наголосу з контролю на стадії митного оформлення на активний розвиток пост-аудиту. Однією з форм митного контролю є здійснення документальних перевірок, додержання вимог законодавства України з питань державної митної справи, а також своєчасності, вичерпності, повноти нарахування та сплати митних платежів.

Нині одним з головних аспектів поліпшення митної системи ЄС у галузі митного регулювання є: одноманітне вживання митного законодавства ЄС на всьому просторі Співтовариства з ціллю активного введення в життя єдиної

митної політики ЄС; ліквідацію надмірних адміністративних перешкод у галузі митної справи ЄС, що здатні завдати шкоди економіці Співтовариства; консолідація митних органів ЄС із постачання єдиної економічної політики й захисту інтересів внутрішнього ринку суб'єктів ЄС; поліпшення й уніфікація митних процедур із вжитком новітніх інформаційних технологій з ціллю контролю митної вартості й показу фактів неточного декларування товарів; введення оптимальних методів роботи митних адміністрацій суб'єктів ЄС з ціллю полегшення та налагодження митних операцій; формування єдиного інформаційного простору на всьому просторі Європейського Співтовариства.

Отож, зовнішня торгівля в умовах глобалізації потребує від країн адаптації до зовнішніх умов, презентувати державу як готову включитись у світові інтеграційні процеси. Принагідними умовами для цього є введення іноземного досвіду, оптимізація митної політики, гармонізація митного законодавства держави з міжнародним законодавством, а також ефективна реформа в митній галузі.

Висновки до розділу 1

Не беручи до уваги ступінь дослідження мита вченими, у науковій літературі дотепер зостаються суперечливими питаннями стосовно правової природи, ознак та дефініції поняття мита. Так, одні науковці вважають мито непрямим податком (О. Муконін, І. Янжул, І. Калущ, Н. Злепко). Інші ж окреслюють мито як різновид збору, з виділенням властивих збору ознак (Д. Гетманцев, В. Форсюк, Н. Бойко). Є й прибічники позиції, що мито не входить ні до податків, ні до зборів, а має виняткове місце в податковій системі (а саме, платежем вважають мито М. Кучерявенко та Н. Хімічева).

Законодавча дефініція поняття мита не є довершеною, не повною мірою розкриває зміст, ознаки й риси даного податку, саме тому вимагає уточнення та внесення коректив. Також, вбачаємо за принагідне закріплення поняття мита якраз в Податковому кодексі України як основному податковому Законі, який в пп. 9.1.7 ст. 9 призначає мито як загальнодержавний податок.

РОЗДІЛ 2

МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Митні платежі як інструмент забезпечення фіскального простору України

Одним із пріоритетів діяльності митних органів є митне регулювання – регулювання низки питань, обумовлених зі встановленням мит та інших податків, що призначаються при переміщенні продукції через митний рубіж України, формами митного контролю, організацією роботи органів митного контролю України. Цей вид регулювання доречно зарахувати до фінансового, позаяк в якості основного інструментарію застосовується імпорتنний та експортний митний тариф, який здійснює фіскально-регулюючі функції.

Доходи Державного бюджету – це частина централізованих фінансових ресурсів країни, які налагоджені належними нормативними актами і потрібні для здійснення її функцій. Чинно до Бюджетного кодексу України, доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на остаточній основі, виконання яких передбачено законодавством України. Доходи бюджету показують економічні взаємини країни з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які постають у процесі стягнення бюджетних платежів. Джерела доходів Державного бюджету України вказані Бюджетним кодексом та іншими нормативними документами. Конкретизація доходів та ставок відрахувань зазначається в Законі про Державний бюджет на поточний рік. Відповідно до пунктів дев'ятого та десятого частини другої статті 29 Бюджетного кодексу України до доходів загального фонду Державного бюджету України входить зокрема ввізне та вивізне мито. налагодження зовнішніх економічних зв'язків. Стан торговельних взаємин в Україні суттєвою мірою окреслюється її митною політикою, яка має бути націлена на постачання та підтримку дієвості збільшення обсягу експорту України, заохочення суб'єктів підприємницької діяльності, що проводять експорт, вирівнювання

ввезених товарів з вивезеними. Усі ці завдання здатні успішно вирішуватись за сприянням маніпулювання ставками мита, ПДВ, акцизного податку за імпорнтні товари, діапазоном пільг, пільгових ставок та преференцій тощо.

Митні платежі – податки, що чинно до Податкового Кодексу України або митного законодавства здійснюються в процесі переміщення або у зв'язку з перевезенням товарів через митний рубіж України та контроль за виконанням яких покладено на контролюючі органи.

Митний кодекс України пропонує виключний перелік цих платежів, до якого налічуються:

- а) мито;
- б) акцизний податок із імпортованих на митну територію України підакцизних товарів (продукції);
- в) податок на додану вартість із імпортованих на митну територію України товарів (продукції) [20].

Економічна роль митних платежів обумовлена, перш за все, з тим, що, позначаючись на ціну товару та відмежовуючи національний ринок від світового, піднімаючи рівень цін на продукцію, мито активно відгукується на конкурентоспроможність товару, що, у свою чергу, впливає і на рівні нагромадження капіталу, темпах розвитку, нормах прибутку в окремих сферах економіки, нівелюючи відмінність, яка постала в міжнародних і національних умовах виробництва.

Митні платежі, як інструмент, добродіють розв'язати такі завдання у зовнішньоекономічній політиці держави як:

- захист економіки держави від негативного діяння закордонної конкуренції (мито весь час погіршує конкурентні умови функціонування іноземних виробників на цьому ринку);
- постачання умов для успішного входження країни до світового економічного простору (митні платежі широко застосовуються з ціллю удосконалення умов доступу національних товарів на чужоземні ринки);

- піддержання раціонального співвідношення імпорту та експорту товарів, валютних надходжень і розходів на території держави (митні тарифи позначаються на стані платіжного балансу країни);

- продукування умов для принагідних змін у структурі виробництва і споживання продукції;

- раціоналізація товарної структури експорту й імпорту товарів.

Зміст митних платежів виражається в їх функціях.

Для системи митного оподаткування властиві певні функції, а точніше:

1) захисна (формує перепону, яка перешкоджає потраплянню товарів на митну територію країни. Навіть якщо вітчизняна продукція безпосередньо не конкурує з іноземною, тарифи за своєю суттю є захисними. Наприклад, коли держава бажає знизити вартість іноземної валюти для свого населення через проблеми з платіжним балансом, уряд підвищить ставки мита, тим самим підвищивши ціни на деякі іноземні товари, навіть якщо в країні немає аналогічних імпортозамінників, з метою тимчасово зменшити споживання. Тому використання тарифів визначає одночасні дії не тільки фіскальної, а й захисної функцій. Існує певна закономірність: низькі відсоткові ставки використовуються для отримання фіскального ефекту, а високі відсоткові ставки — для захисту ефектів.);

2) фіскальна (визначає прибуткову частину бюджету. Вжиток митних платежів повсякчас виконує фіскальну функцію, позаяк митний тариф постійно є податком. Ефект фіску прямо обумовлений від митної ставки. Якщо вона несуттєва, то й ефект від цього податку незначний, а якщо величина ставки збільшується, то й дужчає податковий ефект);

3) регулятивна (продукує раціональну будову експорту та імпорту. За сприянням мита держава здатна проводити контроль над масштабами і характером товаропотоку, тобто заохочувати рух продукції або навпаки. При цьому заочення може проводитись не лише відносно певної товарної групи, але й товаропотоку з конкретної держави чи групи країн);

4) політична (виконує економічний тиск на інші країни чи надає їм митні пільги. Держава щодо інших країн використовує економічні заходи, з боку яких, у свою чергу, вірогідна відповідь за принципом «дія–протидія». Це є однією із форм міжнародної економічної взаємодії.).

Регулятивна функціональна ознака мита виражається ще теж у процесі налагодження внутрішніх економічних взаємин національної економіки. Головним об'єктом регулювання є зовнішньоторговельний оборот, тобто дії з експорту та імпорту продукції. Завдяки митним платежам як засобу зовнішньоторговельної політики здійснюється раціоналізація товарної структури, підтримується принагідне співвідношення валютних доходів і витрат країни [4].

О. Гребельник виокремлює п'ять таких функцій митного тарифу: регулятивна – продукує раціональну структуру вивезення та ввезення; фіскальна – виробляє прибуткову частину бюджету; захисна – віщує формування перешкод, що суперечать проникненню продукції на митну територію держави; стимулююча – формує передумови для зростання експорту; політична – робить економічний тиск на інші країни або надає їм митні пільги (рис. 2.1) [19, с.6].

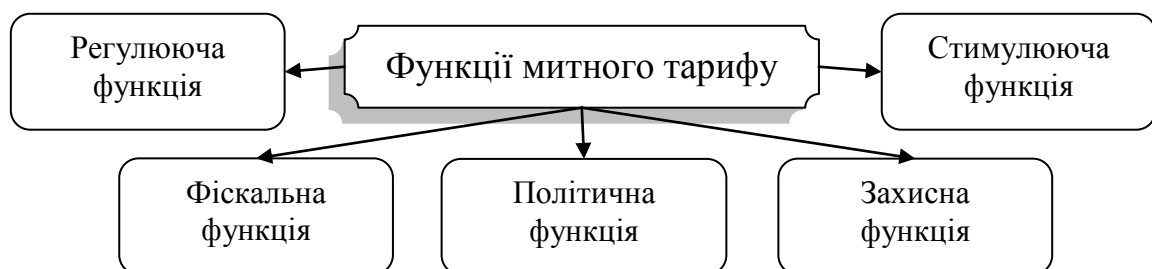

Рис. 2.1. Функції митного тарифу

Процеси, що здійснюються в Україні, потребують такого механізму державного регулювання зовнішньоекономічної роботи, який би зважав на особливості національної економіки. Такий умовивід тлумачиться тим, що національна промисловість України з її несучасними виробничими чинниками ще не здатні конкурувати з дешевими і більш принагідними товарами, які

продукуються за кордоном за допомогою більш новітніх технологій, з вищим ступенем організації виробництва.

Без захисту національної економіки на стадії формування економічної системи збагачення ринку дешевими імпортними товарами породжує зменшення національного виробництва і навіть руйнування деяких його видів, що зумовлює скорочення робочих місць, зріст безробіття, несе ризик національній економічній безпеці, міжнародному авторитету держави, її культурі і звичаям. Митне оподаткування виконує різнорідну роль у налагодженні економічних і соціальних процесів в країні, позаяк уряд весь час повинна гармонізувати внутрішні й зовнішні інтереси держави.

Модерна наука й практика стверджують, що збір митних платежів обумовлений від успішності процесу їх адміністрування. Загальні положення адміністрування митних платежів, поміщені у діючому законодавстві України, в основному відгукуються тим, що побутують у багатьох державах і напрацьовані впродовж століть. У практичній діяльності контролюючі органи нагромадили значний досвід у галузі адміністрування податків.

У всьому світі митно-тарифне регулювання є значним ринковим інструментом у руках країни, що позначається як високою фіскальною успішністю, так і дієвістю при здобутку поставлених цілей. Наявні певні ознаки і переваги вжитку знарядь митно-тарифного налагодження економічних процесів:

- мито робить менше негативне діяння на економіку держави та імпортерів, позаяк може бути компенсоване за сприянням коригування інших витрат виробництва чи збуту;

- мито є відкритим інструментом торгівельної політики, оскільки закордонний товаровиробник може будь-коли його побачити та скоротити способом двосторонніх переговорів.

Митна політика України в нинішніх умовах має бути націлена на розв'язання таких головних завдань, як відшукування міжнародних ринків збуту вітчизняних товарів та послуг, постачання національної економіки

потрібним діапазоном закордонної валюти, збагачення держбюджету митними платежами. Окреслюючи пріоритетні вектори ЗЕД, варто оцінити дієвість наявних заходів митно-тарифного налагодження та виявити вірогідні напрями їх поліпшення.

Митні платежі – податки, що, чинно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ) або митного законодавства, проводяться в процесі руху або у зв'язку з переміщенням продукції через митний рубіж України, контроль за справлянням яких зіставлено на контролюючі органи [29].

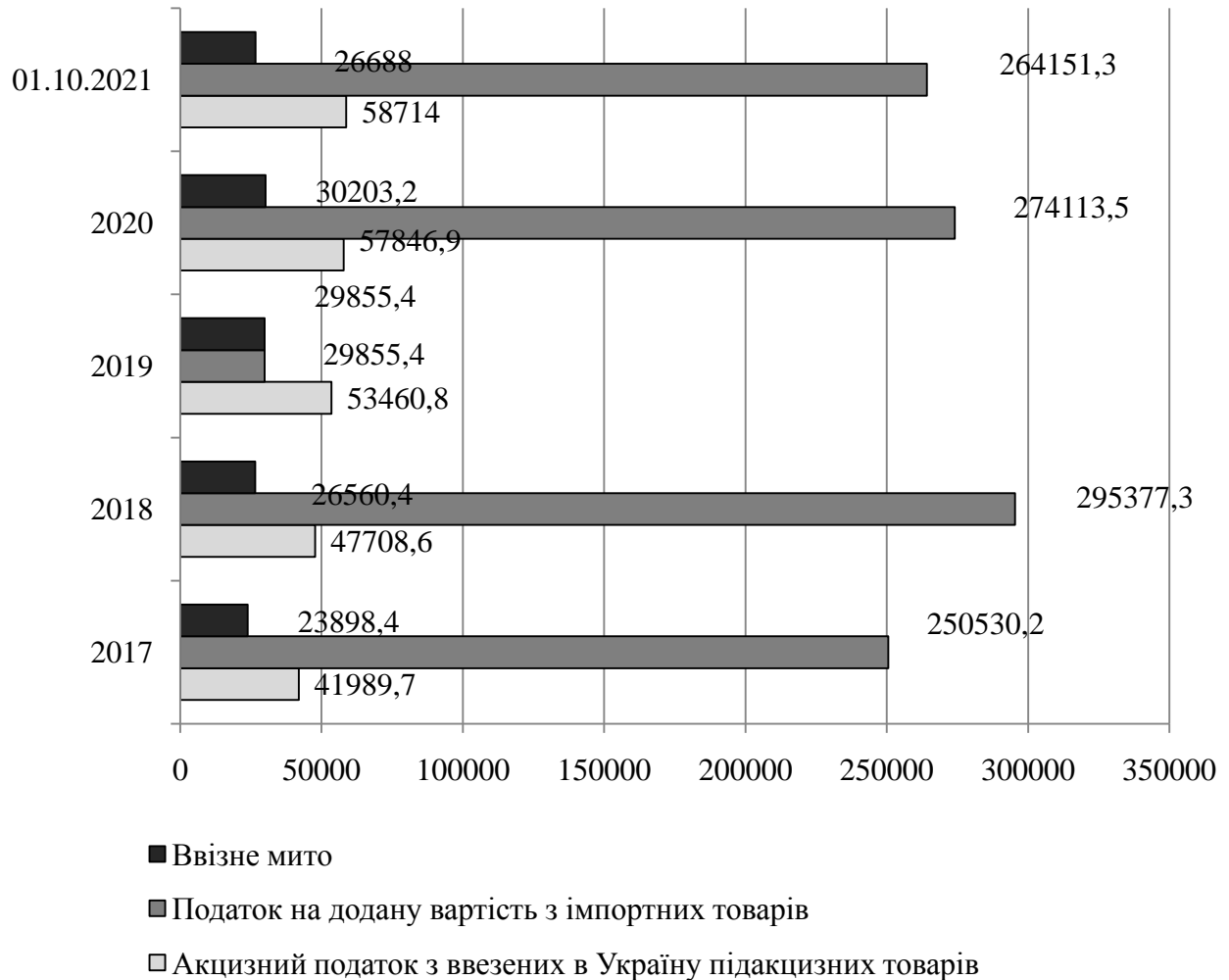
А.В. Ашмарін зазначає, що митні платежі є парафіскальними платежами. Побіжно вказує, що парафіскальні платежі – це платежі, що стягуються на користь певних суб'єктів публічного або приватного права задля відшкодування їх розходів [1].

У розділі XI статті 270 МКУ засвідчено, що до складу митних платежів входить мито, акцизний податок із імпортованих на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із імпортованих на митну територію України товарів (продукції) [20].

Базою механізму митно-тарифного регулювання є мито, а саме його ставка. Від вживання «розумної» ставки мита обумовлені результати, які одержують від цього національний бюджет, споживачі, національні та закордонні товаровиробники. І хоча після входження в СОТ перспективи вжитку тарифних інструментів налагодження міжнародної торгівлі лімітовані в окремих випадках, мито зостається значущим методом діяння на навну економічну ситуацію.

На нинішній день різним зостається рівень обкладання митними платежами серед держав-учасників СОТ. Певні країни, а саме Китай та Індія, не скорочують високі ставки мита, таким способом захищаючи національних товаровиробників. За прогнозами, у найближчі 20 років ці держави здатні стати лідерами глобальної економіки за рахунок цього, а тому вагомим є продовження наукового обґрунтування поліпшення механізмів митно-тарифного налагодження зовнішньої торгівлі.

Для того, аби розглянути дієвість митно-тарифного регулювання, необхідно вивчити динаміку надходжень митних платежів до держбюджету України (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структура митних платежів в Державному бюджеті України за 2017-10.2021рр. [27]

Отже, розглянувши відомості рис. 2.2 дозволено стверджувати, що митні платежі за аналізований період більшають, що спричинене вжиттям ефективних заходів, які націлені на реалізацію принагідної організації митного контролю, успішну протидію митним правопорушенням, постачання повноти оподаткування продукції, правильність декларування товарів, транспортних засобів, що рухаються через митний рубіж України, посилення роботи з контролю за достовірністю дефініції митної вартості продукції, класифікацію країни походження.

ПДВ із імпортованих на митну територію України товарів посідає основну роль серед інших митних платежів, оскільки якраз від сплати цього податку в бюджет вводиться найбільше коштів, якщо зіставляти з митом та акцизним податком.

Для підняття ефективності процедур митного контролю варто більше уваги зосередити вжитку сучасних електронних систем та технологій, які дадуть можливість зменшити час проходження продукції через митницю, скоротити людський чинник та зменшити число бюрократичних процедур.

За результатами вивчення дозволено зробити висновок, що питома вага митних платежів, які націлюються до держбюджету України доволі істотна, позаяк протягом останніх років частка митних платежів складала майже 40%. Слід зауважити, що у європейській державах цей відсоток набагато нижчий, адже фіскальна функція митних органів там не є переважаючою.

Можна виокремити такі схвальні зміни як в митниць України в цілому, так і митниць зокрема:

- з ціллю вираження корупційних тіньових схем у ЗЕД було врегульовано успішну співдію з фіскальними органами найбільших торговельних партнерів України;

- стійке приведення правових норм у галузі захисту прав інтелектуальної власності до ступеня світових стандартів, що бореться з нелегальним рухом через митний кордон України продукції, які недодержуються прав інтелектуальної власності.

2.2. Аналіз ефективності фіскальної функції мита

З 2008 року Україна є учасником Світової організації торгівлі. У 2014 році підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, якою передбачено формування зони вільної торгівлі та пристосування законодавства України до законодавства ЄС. Втім введення зони вільної торгівлі зумовило до скорочення питомої ваги масштабів надходжень ввізного мита у валових податкових надходженнях до державного бюджету через зниження його ставок. Так, якщо у

2013 році надходження податків на міжнародну торгівлю постачали майже 5 % податкових спрямувань державного бюджету, то у 2019 році – 3,8 %, 2020 році та I півріччі 2021 року – 3,6 %. В цілому впродовж 2019–2020 років та I півріччя 2021 року до державного бюджету вступило практично 77,9 млрд грн податків на міжнародну торгівлю, з яких ввізне мито складало фактично 99 % (76,9 млрд гривень).

Позаяк Україна стала на курс лібералізації митної політики, посилити надходження мита та інших зборів з ввезень дозволено способом поліпшення організації митного контролю. Побіжно з тим, безперервна реорганізація митних органів, що проводилась з 2012 року, мала негативне діяння на адміністрування цих платежів. Зокрема, зостаються істотними обсяги нелегального ввезення товарів, контрабанди та корупції.

Розгляд відомостей Держмитслужби стосовно динаміки обсягів імпорту та експорту продукції показав: у 2020 році відносно з 2019 роком масштаби імпорту в натуральних величинах зменшились на 11,8 %, у грошовому еквіваленті (у дол. США) – на 10,3 % (табл. 2.1). При цьому вартість імпортованої продукції, з яких сплачувалось ввізне мито, скоротилось лише на 2,6 % відносно з 2019 роком. (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

**Аналіз динаміки обсягів імпорту та експорту товарів
за 2019–2020 рр.- I п. 2020-2021 року [27]**

Показники	2019 р.	2020 р.	I п. 2020 р.	I п. 2021 р.
<i>Імпортовано товарів</i>				
Вага нетто, тис. тонн	75413,8	66520,8	32092,3	34549,4
Загальна вартість млн дол. США всього, в т.ч.:	60 414,4	54218,8	24329,8	31211,3
- за нульовою ставкою ввізного мита, млн дол. США	31709,1	24071,1	11802,9	13394,6
<i>питома вага в загальній вартості, %</i>	<i>52,5</i>	<i>44,4</i>	<i>48,5</i>	<i>42,9</i>
-зі сплатою ввізного мита, млн дол. США	16014,5	15598,9	7068,3	8132,4
<i>питома вага в загальній вартості, %</i>	<i>26,5</i>	<i>28,8</i>	<i>29,1</i>	<i>26,1</i>
- із застосуванням преференцій та без сплати ввізного мита, млн дол. США	12687,2	12492,9	5457,8	7221,8
<i>питома вага в загальній вартості, %</i>	<i>21,0</i>	<i>23,0</i>	<i>22,4</i>	<i>23,1</i>

Впродовж I півріччя 2021 року Держмитслужбою постачено здійснення планового індикатора надходжень з податків на міжнародну торгівлю на рівні

118,2 % (17,3 млрд гривень). В цілому дані надходження зіставляючи з попереднім періодом зросли на 37,2 %. Надходження ввізного мита до державного бюджету в I півріччя 2021 року відносно аналогічного періоду 2020 року піднялись на 34,3 % (16 852,9 млн грн на противагу 12 547,8 млн грн), вивізного мита – в 5,6 раза (485,9 млн грн проти 86,8 млн грн), а планові індикатори з урахуванням їх зростання Законом № 1434 та помісячного розпису Мінфіну ввізного мита (14 473,4 млн грн) перевищено на 16,4 %, вивізного мита (196,8 млн грн) – у 2,5 рази.

При цьому, за відомостями митної статистики, у I півріччі 2021 року зіставляючи з I півріччям 2020 року діапазон імпорту в натуральних величинах зросли на 7,7 %, у грошовому еквіваленті (у дол. США) – на 28,3 %, а вартість продукції, з яких сплачувалось ввізне мито, – на 15,1 %

Впродовж періоду, що опрацьовувався, в Україну ввезено товарів у пільговому режимі без сплати митних платежів способом імпорту в міжнародних поштових та експресвідправленнях на валову суму 53,3 млрд грн (табл. 2.2).

Розгляд показиків Держмитслужби про масштаб міжнародних поштових та експресвідправлень, що рухались (пересилалися) на митну територію України, показав: впродовж періоду, який аналізувався, питома вага поштових відправлень, що піддавались оподаткуванню, за числом коливалась від 0,3 до 0,6%, а за вартістю – від 6,7 до 9,9%. Побіжно з тим, за експресвідправленнями коливання цих індикаторів складало від 2,7 до 4,0 % і від 72,9 до 76,6 % відповідно.

Як результат, при імпорті в Україну товарів у поштових відправленнях на валову суму 37 484,2 млн грн до державного бюджету сплачено 75,2 млн грн ввізного мита, або 0,2 % валової вартості, в експресвідправленнях імпортовано товарів на 76 456,0 млн грн, сплачено 1 509,3 млн грн імпортованого мита, або 2,0 %. У вказаних співвідношеннях вказано і ПДВ.

Таблиця 2.2

Обсяги міжнародних поштових та експресвідправлень, що переміщувалися (пересилалися) на митну територію України [27]

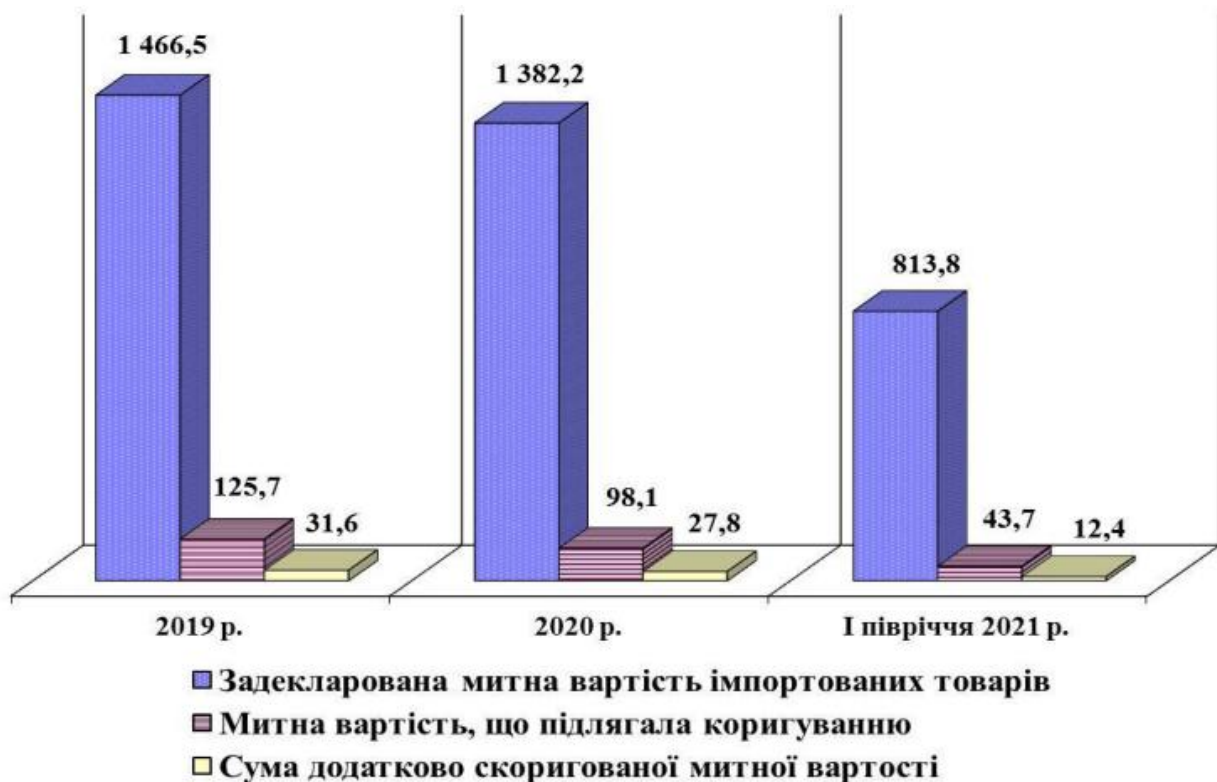
Показники		К-ть, тис. шт.	Вага, тис. тонн	Вартість, млн грн	Сплачено мита, млн грн	
Поштові відправлення						
2019 р.	Всього	40 760,6	31,4	11 367,8	20,9	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	116,2	0,9	759,9	20,9
		%	0,3	2,9	6,7	-
2020 р.	Всього	51 472,5	36,9	15 179,1	31,3	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	250,1	1,1	1 444,1	31,3
		%	0,5	3,0	9,5	-
I півріччя 2020 р.	Всього	32 034,1	17,7	6 307,2	12,6	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	122,1	0,5	623,7	12,6
		%	0,4	2,8	9,9	-
I півріччя 2021 р.	Всього	27 898,5	19,7	10 937,3	23,0	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	160,5	0,6	904,3	23,0
		%	0,6	3,0	8,3	-
Експресвідправлення						
2019 р.	Всього	7 102,6	21,9	30 862,0	504,0	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	248,1	8,4	22 758,7	504,0
		%	3,5	38,4	73,7	-
2020 р.	Всього	9 612,3	18,7	28 116,3	616,5	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	297,5	7,5	20 649,9	616,5
		%	3,1	40,1	73,4	-
I півріччя 2020 р.	Всього	3 717,2	8,3	12 391,4	274,9	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	147,5	3,5	9 035,2	274,9
		%	4,0	42,2	72,9	-
I півріччя 2021 р.	Всього	6 304,8	9,8	17 477,7	388,8	
	у т. ч. з оподаткуванням	к-ть/сума	167,3	3,8	13 385,6	388,8
		%	2,7	38,8	76,6	-

Такий невисокий рівень оподаткування міжнародних поштових відправлень вказує про ризики поділу партій товарів з ціллю скорочення їх вартості та несплати митних платежів.

При цьому у 2020 році зіставляючи з 2019 роком змнілось у 4 рази імпорт та експорт автомобілів у режимі тимчасового ввезення та практично у 3 рази в режимі транзиту, що обумовлено із збільшенням відповідальності за передачу транспортного засобу особистого користування, тимчасово імпортованого на митний простір України чи поміщеного у митний режим транзиту, у оперування, вжиток або розпорядження особі, яка прямо не

імпортувала такий транспортний засіб на митну частину України чи не вводять його у митний режим транзиту.

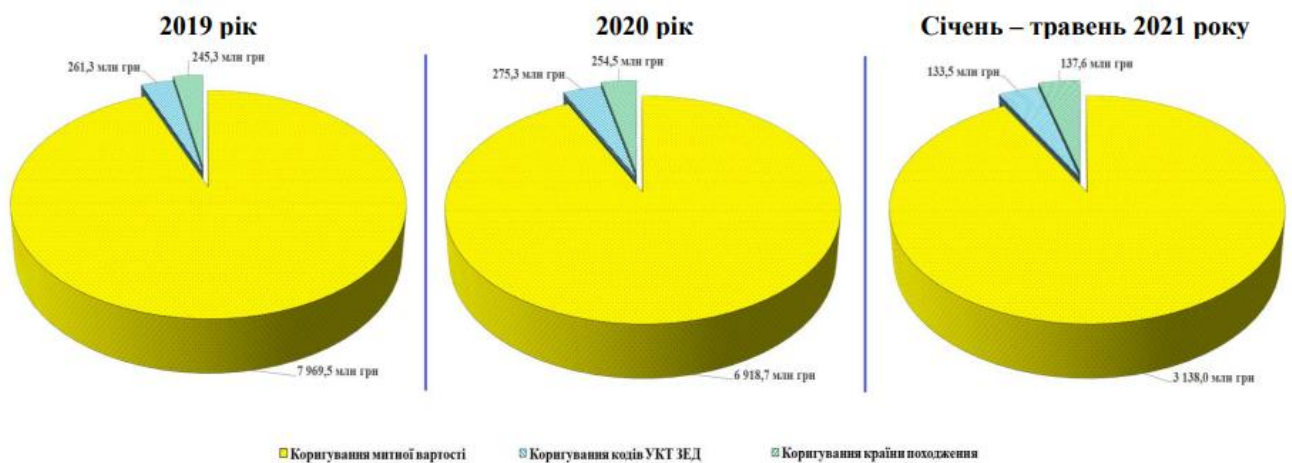
Також у 2020 році зіставляючи з 2019 роком у 2,2 раза скоротилось число оформлень імпортованих автомобілів за МД, що обумовлено з процесом на початку 2019 року пільгового режиму пільгового оподаткування акцизним податком транспортних засобів, вказаного Законом № 2611. З дня набрання дії Законом № 2611 (з 25.11.2018) та впродовж 90 календарних днів використовувався режим пільгового оподаткування акцизним податком транспортних засобів, вказаних у підпункті 215.3.51 пункту 215.3 статті 215 Податкового кодексу (з коефіцієнтом 0,5), а ще звільнення осіб від відповідальності за недодержання ними митних правил щодо транспортного засобу, стосовно якого не дотримано термінів та умов (вимог) митних режимів тимчасового імпорту або транзиту.

Рис.2.3. Аналіз обсягів загальної митної вартості імпортованих товарів, задекларованих суб'єктами ЗЕД, митної вартості, що підлягала коригуванню, та суми додатково скоригованої митної вартості за 2019–2020 рік та січень – травень 2021 року* (млрд грн) [27]

Розбір співвідношення задекларованої митної вартості імпортованих продукції та вартості, що піддавались коригуванню (рис. 2.3), показав скорочення діапазонів митної вартості, що коригувалась митними органами. Так, у 2020 році частка продукції, митна вартість яких підходила до коригуванню, зіставляючи з 2019 роком знизилась з 8,6 до 7,1 %, впродовж січня – травня 2021 року – до 5,4 %.

У 2020 році побіжно простежувалось незначне підняття відсотка збільшеної за результатами зміни задекларованої митної вартості. Так, на основі рішень посадових осіб митних органів у 2019 році митна вартість ввезених товарів, що, за відомостями СУР, мала загрози необґрунтованого заниження, зросли на 31,6 млрд грн або на 25,1 % відносно із задекларованою суб'єктами ЗЕД, у 2020 році – на 27,8 млрд грн, або на 28,4 %, впродовж січня – травня 2021 року – на 12,4 млрд грн, або на 28,3 % зіставляючи із задекларованою суб'єктами ЗЕД.

Рис.2.4. Структура донарахувань митних платежів протягом 2019 і 2020 років і січня – травня 2021 року [27]

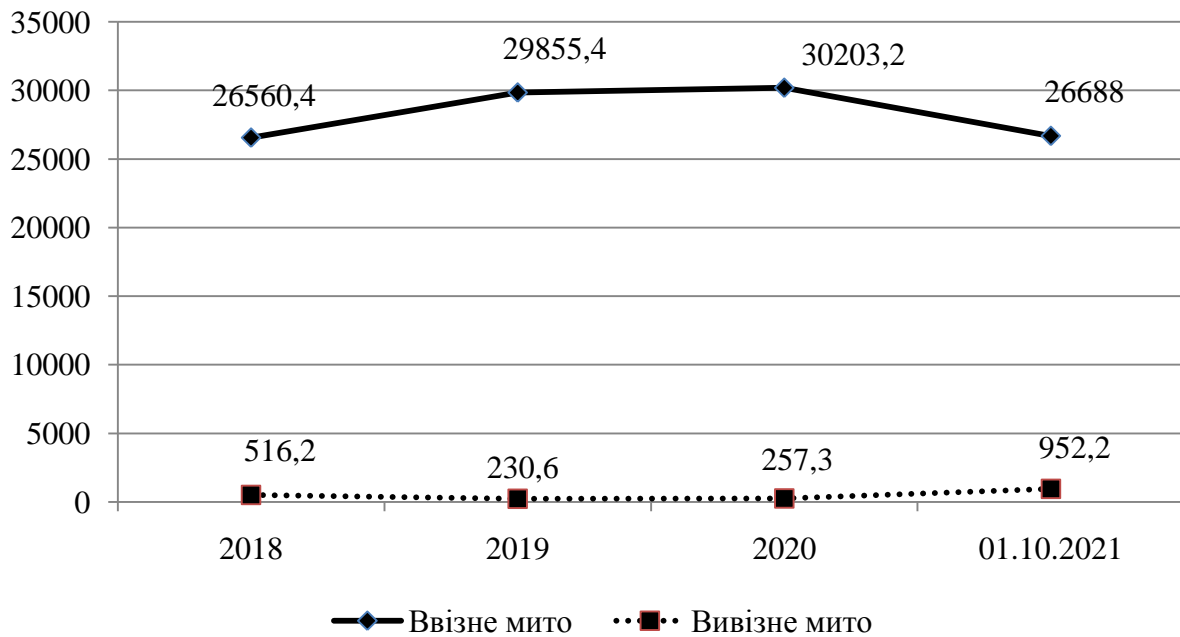
Держмитслужбою не проводився облік донарахованих за підсумками коригування індикаторів митної вартості, коду УКТ ЗЕД та/або держави походження товарів сум митних платежів з конкретизацією за видами цих платежів, як результат, Держмитслужба не оперує даними стосовно донарахованих величин податків на міжнародну торгівлю. В цілому за наслідками цих коригувань до державного бюджету ще донараховано

практично 19,4 млрд грн митних платежів, що складало 2,1 % валової суми їх надходжень за даний термін (916,6 млрд гривень).

У системі додаткових нарахувань митних платежів у 2019–2020 роках і впродовж січня – квітня 2021 року додаткові нарахування завдяки коригування митної вартості, задекларованої суб'єктами ЗЕД, складали 94,0, 92,3 і 92,5 % відповідно. Питома вага митних платежів, нарахованих за наслідками коригування кодів УКТ ЗЕД та держави походження, мала практично незмінні та невисокі індикатори, що коливалися в рамках 3–4 %.

Фіскальна функція постачає об'єктивні умови для формування матеріальної бази функціонування суспільства. За її сприянням здійснюється істотна частина суспільного призначення податків, виражається конкретні форми формування грошових фондів країни, які постачали здійснення покладених на неї функцій. Податки являються основним (найвагомим) джерелом доходів бюджетів різних ступенів. При цьому митні платежі вводяться до дохідної частини Державного бюджету України. Значення доходів від зовнішньоекономічної діяльності має одне з провідних місць у виробленні Державного бюджету України. В Україні виняткова увага акцентується зовнішнім джерелам надходжень до державного бюджету, позаяк трансформаційні процеси в економіці, зазвичай, обумовлені із зниженням податкових надходжень від внутрішніх джерел [39].

Державна митна служба України виконує вирішальну роль в постачанні бюджетних надходжень, де головним джерелом стають митні платежі, а саме мито, ПДВ, акцизний податок, які справляються в процесі перевезення товарів та інших предметів через митний простір держави, інші митні платежі, котрі стягуються за митне оформлення продукції та автотранспортних засобів [2].

Рис.2.5. Динаміка ввізного та вивізного мита за 2018-10.2021рр., млн. грн. [27]

Показники, вказані на рис.2.5... засвідчують позитивну динаміку стосовно діапазонів сплаченого ввізного та вивізного мита до Державного бюджету, оскільки станом на жовтень 2021 р. сума ввізного мита складає – 26688 млн грн., а вивізного – 952,2 млн грн., що у 4 рази переважає надходження у 2020 р.

Навіть те, що митні платежі до державної скарбниці збільшуються, ситуація, яка побутує зараз в Україні зумовлює негативне діяння на динаміку митних надходжень. В саме, анексія АР Крим, що зумовила до втрати державної казни більше як 3 млрд грн, а військові дії на Донбасі скоротили рівень митних надходжень майже на 4 млрд грн. Також неминучою є економічна криза, спричинена пандемією COVID-19.

Сьогодні фіскальна функція вимагає поліпшення, а саме у векторі митного контролю, котрий має базуватись на вжитку системи управління загрозами. Значущим інструментом підняття ступеня дієвості організації митного контролю є пост-митний контроль.

Також до високоефективних напрямів зростання рівня митних надходжень слід зарахувати поліпшення електронної системи обміну даними за

принципом «єдиного вікна» та входження України до Конвенції про єдиний режим транзиту і введення нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS), що добродіятиме полегшенню переміщення продукцією між державами ЄС, Європейської Асоціації Вільної Торгівлі (країнами – членами Конвенції про єдиний режим транзиту) та Україною. Це постачить не тільки додаткові надходження до бюджету, а й добродіятиме прискоренню здійсненню митних формальностей й забезпечення принагідного ступеня якості митного контролю.

2.3. Вплив пандемії на митне оподаткування в Україні

11 березня 2020 року Всесвітньою організацією охорони здоров'я у світі було оповіщено про пандемію вірусу Covid-19. Це стало повноцінним викликом для Всесвітньої митної організації (ВМО), реакція якої була такою:

- повідомлення Генерального секретаря ВМО, у якому говорилось про потребу здобутку балансу між запобіганням і протидією поширення Covid-19 та постачання безперестанності ланцюгів поставок та відшукування практик митних адміністрацій в умовах пандемії. Зокрема було зосереджено увагу митних адміністрацій стосовно вжиття потрібних заходів для захисту персоналу;

- формування на веб-сайті ВМО спеціальної веб-сторінки, присвяченої коронавірусу;

- підготовка разом з Всесвітньою організацією охорони здоров'я «Класифікаційного довідника з кодами ГС медичних товарів для боротьби з Covid-19 (орієнтовного)»;

- введення контролю стосовно виявлення підроблених медичних засобів та за експортом засобів індивідуального захисту за сприянням WCO launches an IPR CENcommGroup [28].

Що ж торкається пандемії коронавірусу в Україні, то з початком карантину у березні 2020 року Державна митна служба та її територіальні органи всю свою діяльність перевели в онлайн-режим. А саме, було

призупинено приватний прийом населення управлінським персоналом, лімітовано доступ до адміністративної будівлі, а запити осіб проводились тільки через спеціальну скриньку. З ціллю зменшення фізичного контакту декларанта з митницею оновлено розділ "Моя декларація" особистого кабінету, а також включено спромогу завантаження проміжних відповідей митниці, що налічують ухвалення щодо коригування митної вартості. Також додана здатність надсилання декларанту класифікаційних рішень в новітній версії "Інспектора".

З метою боротьби з Covid-19 в Україні, згідно з досвідом Європейського Союзу, були змінені національні митні правила. Виробники ліків, медичного обладнання та виробів медичного призначення, що ввозяться в Україну для проведення протиепідемічних заходів, звільняються від сплати мита та податку на додану вартість. Однак головна складність при митному оформленні полягає в необхідності уточнення мети ввезення медичного обладнання та обладнання, оскільки безмитні та звільнені від ПДВ товари можуть ввозити лише організації, які надають медичні послуги хворим на Covid-19, і повинні бути сертифіковані Міністерством охорони здоров'я.

У даному випадку Кабінету Міністрів України необхідно прийняти зміни до податкового та митного законодавства України або прийняти нові постанови, наприклад, «Порядок сплати ПДВ та митні процедури при ввезенні на митну територію України в цей період медичного обладнання іноземного виробництва під час пандемії коронавірусу», де детально були б зазначені всі необхідні вимоги.

Втім відповідні зміни були введені тільки на початку квітня 2020 року, що зумовило до нарахування митних та податкових тарифів на продукцію, яка була негайно потрібно в ході пандемії. А ще уряд тимчасово заборонив вивезення медичного спирту, задля постачання національних медичних закладів, а також українських фармацевтичних виробників потрібним числом сировину для протидії Covid-19 в Україні.

Зміни до додатку 1 постанови Кабінету міністрів №1109 від 24 грудня 2019 року фактично не дозволила вивезення немодифікованого спирту етилового з концентрацією алкоголю більше 80 об., а також дистилатів етанолу та інших спиртів будь-якої концентрації, крім біоетанолу, денатурованих напоїв, одержаних дистиляцією, концентратів будь-якої концентрації та іншої подібної продукції (чинно до UKTZED 2207) [43].

У вказаному випадку Європейський Союз навіть переформував правила переміщення вантажів між державами та ухвалив нові правила стосовно перевезення продукції по "зеленому коридорі", щоб зменшити черги та затримки з поставками. Крім того, постанова Кабінету Міністрів №214 була ухвалена 11 березня 2020 року (через 40 днів після належного рішенням Ради національної безпеки і оборони України) та вступив в дію після її оголошення. Постанова несвоєчасно заборонила вивезення медичних виробів та ліків (а також респіраторів).

Це лімітування сформувало контрабанду масок у березні більш розповсюдженою, аніж контрабанду сигарет в цьому ж місяці. Некомпетентні та неоперативні дії уряду зумовили те, що велике число потрібних медзасобів вивозилися з України, про що Державна митна служба мала попередити уряд. В плані реформи ДМС виявилася недієвим державним інститутом, що заставило інші центральні адміністративні органи бажати більших повноважень стосовно контролю за роботою митниць.

Тільки на засіданні 25 березня 2020 року Кабмін затвердив зміни до "Кримінального кодексу України", яка прогнозувала кримінальну відповідальність за перевезення протиепідеміологічних товарів через український митний рубіж. Також в галузі митної політики були замічені випадки, коли маски бажали зареєструвати як «промисловий зразок» інтелектуальної власності.

Пандемія суттєво погіршила економічні умови України та скоротила митні надходження. Діапазон оподаткованого ввезення у березні 2020 року становив 5,2 млн тонн або 4,4 млрд доларів. Це на 13,5% менше по вазі і на

4,7% менше по вартості у зіставленні з березнем 2019 року. При цьому у березні 2020 року масштаб нарахованих до сплати митних платежів (% від вартості товару, який імпортується в Україну) складав 1,1 млрд доларів, що на 3,6% менше, ніж за відповідний період минулого року. Отож, обмежувальні заходи через поширення епідемії COVID-19 та недодержання логістичних ланцюгів вже відгукнулись на товарообігу між Україною та іншими державами. І дана тенденція, на жаль, притаманна усім країнам [44].

Стан зовнішньої торгівлі товарами у січні-жовтні 2020 року теж не був успішним. В зіставленні з тотожним періодом 2019 року по ввезенню Україна не недоодержала 6007 млн. доларів (12%). При чому ввезення від держав ЄС скоротився тільки на 9%, а ось ввезення від країн СНД зменшився аж на 32% [26].

Крім того, митниця є стратегічним національним агентством у сфері безпеки. ВМО повідомила про значне число вилучень підробленого критично потрібного медичного устаткування, налічуючи маски для обличчя та дезінфікуючі засоби для рук.

Тому ми здатні передбачити, що найближчим часом на теренах України можуть постати підроблені тести на Covid-19 тощо. Як наслідок, митна безпека України одержує все суттєвішого значення, а її безпека не здатна бути забезпечена без принагідної фінансової основи. Отож, митна політика в Україні з початком пандемії коронавірусу почала перетворюватись, опираючись на досвід держав ЄС. Роботу ДМС було переведено в режим онлайн. З цілю постачання населення достатнім числом медичних приладів та медикаментів було заборонено вивезення медичного спирту, скасовано сплату мита та ПДВ для ввезеної продукції, призначених для протидії коронавірусній хворобі. Втім не своєчасне ухвалення рішень владою зумовило зріст контрабанди та вираження неякісних медичних засобів на просторах України. А через введення карантинних обмежень економіка України взбиткувала за січень-жовтень 2020 року майже 6 млрд доларів США.

Висновки до розділу 2

У 2019–2020 роках і I півріччі 2021 року валові надходження податків на міжнародну торгівлю склали майже 77,9 млрд гривень. Побіжно з тим питома вага податків на міжнародну торгівлю в загальних податкових надходженнях до державного бюджету скоротилась з 3,8 відс. у 2019 році до 3,6 відс. у 2020 році та I півріччі 2021 року. Корективами до законів про Державний бюджет України на 2019 і 2020 роки скорочено заплановані надходження податків на міжнародну торгівлю на 1 062 і 3 554 млн грн чинно.

Пандемія значно погіршила економічні умови України та скоротила митні надходження. Діапазон оподаткованого ввезення у березні 2020 року становив 5,2 млн тонн або 4,4 млрд доларів. Це на 13,5% менше по вазі і на 4,7% менше по вартості у зіставленні з березнем 2019 року. При цьому у березні 2020 року масштаб нарахованих до сплати митних платежів (% від вартості товару, який імпортується в Україну) складав 1,1 млрд доларів, що на 3,6% менше, ніж за тотожний період минулого року. Отож, обмежувальні заходи через поширення епідемії COVID-19 та недодержання логістичних ланцюгів вже відгукнулась на товарообіг між Україною та світом. І дана тенденція, на жаль, притаманна усім країнам.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в контексті забезпечення фіскального наповнення бюджету

Одним із основних індикаторів, що описують успішність управління митниці, є їх надходження до державного бюджету. Крім ефективності роботи митних органів, на цей показник можуть впливати й інші фактори, такі як зміни в податковому чи митному законодавстві та обсяги імпортно-експортних операцій. Ці фактори сильно корелюють із загальними показниками.

В економічній діяльності країни, перетинаючи український кордон, дуже важливо достовірно визначити митну вартість, оскільки вона залежить від податків, сплачених при розмитненні товару. Ціна товару залежить від суми всіх мит, які необхідно сплатити на митниці, крім податку на споживання. Інакше кажучи, ефективність роботи митного органу значною мірою залежить від правильного визначення митної вартості товарів. В Україні митні органи надають значні додаткові кошти до державного бюджету, щороку коригуючи митну вартість товарів, що перетинають митний рубіж України.

Як бачимо на практиці, рішення щодо митної оцінки часто призводять до конфлікту інтересів для іноземних суб'єктів господарської діяльності, з одного боку, та конфлікту інтересів для посадових осіб митниці – з іншого. Перші мають тенденцію знижувати сплачену мито ціну, щоб сплачувати нижчі податки під час розмитнення товарів, тоді як другий зосереджується на контролі правильності ціни зі сплатою мита і часто намагається покладатися на неї. Одним із основних недоліків у сфері контролю правильності визначення митної вартості є відсутність передбачуваності та прозорості кожної окремої дії митного органу. Це призводить до відсутності необхідної однорідності в

характері рішення митного органу та позиції суду, яку слід враховувати при оскарженні рішення про коригування митної вартості. [48]

Чинно до ст. 57 Митного кодексу України [20] дефініцію митної вартості продукції, яку ввозять в Україну, здатна проводитись з вжитком 6 методів. Головним є метод визначення митної вартості продукції за ціною договору стосовно товарів, які ввозяться.

У випадку неможливості дефініції митної вартості товарів, які ввозяться в Україну, за базу здатна братися ціна, за якою визначені ідентичні або схожі (аналогічні) товари були реалізовані в Україні не обумовленому з продавцем покупцеві. Окрім цього, кожний наступний метод використовується, якщо митна вартість продукції не здатна бути визначена шляхом вжитку попереднього методу. Втім на практиці контролюючими органами не повсякчас здійснюється поступовий перехід від одного методу дефініції митної вартості до іншого.

Болючим аспектом є те, що в українському законодавстві неаявні нормативно-правові документи, методичні рекомендації, що окреслюють послідовність дій митниці при реалізації контролю за достовірністю дефініції митної вартості способом вжитку вторинних методів окреслення митної вартості. А отже, практика вживання митницею похідних методів дефініції митної вартості не має системного та прозорого характеру. Як результат, за таких обставин декларанти не оперують чіткими даними стосовно роботи митниці, у наслідку яких було сформовано висновок про невідповідність вказаної митної вартості [40].

Це від'ємно позначається на дієвість процедур оскарження ухвалень про коригування митної вартості та вказує на непрозорість контрольних процесів на кордоні. Дозволено підкреслити тенденцію до зростання вжитку першого методу дефініції митної вартості, що простежується протягом останніх трьох років. Це, з однієї сторони, може говорити про зниження числа конфліктних ситуацій між суб'єктами ЗЕД і контролюючими органами, втім, з іншої сторони, – про недостатньо детальне здійснення процедури митного контролю.

Дієвість митно-тарифного регулювання в цілому недостатньо істотна, однією з мотивів чого є непринагідне адміністрування митних платежів контролюючими органами, про що вказують і тенденції надходжень митних платежів та донарахувань за ними.

Головними проблемами діяльності вітчизняних контролюючих органів, що від'ємно позначаються на адміністрування митних платежів, є:

1. Кадрова проблема. Останнім часом простежується скорочення як митних підрозділів ДФСУ, так і їх кадрового складу. Крім того, має значущість проблема нераціональної кадрової політики, що обумовлено з тенденцією до зростання адміністративного апарату митниць за рахунок зменшення інших кадрових одиниць. Так, у 2018 р. постановою КМУ було скасовано Міжрегіональну митницю [10], в результаті чого було збільшено число працівників центрального апарату на кількість робітників Міжрегіональної митниці.

2. Проблема корупції в митних органах. Хоч українська митниця вводить половину надходжень до бюджету, та, за оцінками дослідників, якраз там держава губить найбільше коштів – щонайменше 75 млрд грн фіскальних втрат щорічно [17].

3. Недостатнє технічне облаштування та недостатній контроль за фактом та вжитком технічних засобів контролю митницями. Поки здійснюється переорієнтація національної зовнішньоекономічної роботи з переважанням торгових взаємин з пострадянськими державами на збільшення діапазонів торгівлі з європейськими державами, чинно й територіально трансформується характер навантаження на митні пости. Отож, потрібним є адекватне новітнім вимогам технічне облаштування митних постів та пунктів пропуску. Поки не всі митні пости налічують скануючі системи та габаритно-вагові присторої. Такі індикатори є нижчими за дійсні знадоби митних підрозділів.

4. Неналежна активність кооперації вітчизняних митних органів з закордонними при підтвердженні митної вартості продукції, що ввозиться. Така

співпраця потрібна в певних випадках для дефініції та майбутнього коригування митної вартості товарів, що імпортуються.

5. Питання постачання контролю зі сторони робітників митних органів стосовно істинності дефініції країни походження продукції та коректності класифікації товарів. Впродовж останніх трьох років простежується тенденція до скорочення числа преференційних сертифікатів походження продукції з держав, з якими Україною укладено домовленості про вільну торгівлю, що вводять на перевірку до уповноважених органів іноземних держав.

Отож, наявна значна кількість проблемних планів функціонування вітчизняних митних органів, що веде до зниження масштабів надходжень митних платежів та істотного числа скарг на діяльність митних органів зі сторони суб'єктів ЗЕД. Значущим завданням вітчизняної митної політики є розв'язання таких проблем. Потрібним є реформування митного законодавства, що визначає всі процеси та процедури від початку перетину рубежу і до закінчення митного оформлення та проведення постаудиту.

Суттєвим також є підняття автоматизації митних процедур і скорочення людського чинника там, де це вірогідно, за сприянням технологій або деталізації правил, де це зниження неможливе; введення дієвої системи моніторингу та контролю; поєднання всіх процесів з ціллю формування єдиного функціонального механізму. Розвиток договірної основи із взаємної адміністративної опори в митній справі між Україною та іноземними державами зменшить перспективи для недобросовісного бізнесу недодержання виконання законодавства та попереджатиме шахрайство, що для чесних трейдерів, насамперед, означатиме віднову конкуренції та елімінацію нелегальних переваг, полегшення торгівлі [46].

Вагомим кроком, якому акцентується вирішальна увага в міжнародній кооперації, буде налагодження повноцінного обміну відомостями між митними адміністраціями. Входження українських митних ІТ-систем у світові системи безпеки, взаємне усвідомлення уповноважених економічних операторів добродіятимуть побудові безпечних ланцюгів забезпечення товарів, швидкому

їхнього руху, спрощенню торгівлі. Кожна дія митників і обумовлених із митницею осіб повинна залишати слід, який є змога систематично відстежувати. Це дозволить збільшити дієвість діяльності інспекторів та зменшити корупційні загрози. У наслідку має бути визначений стандартизований регламент митних процедур.

3.2. Основні пріоритети митно-тарифного регулювання в Україні під впливом євроінтеграції

Одним із значущих механізмів державного налагодження зовнішньоекономічної діяльності є митно-тарифне регулювання. Воно є універсальним методом налагодження міжнародних економічних зв'язків та здійснюють функцію захисту економічного суверенітету країни [8].

Чинно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», митне регулювання – це регулювання питань, обумовлених із визначенням мит та інших податків, що справляються при перевезенні продукції через митний рубіж України, процедурами митного контролю, організацією роботи органів митного контролю України [35].

Ціль митно-тарифного регулювання постає у поліпшенні конкурентних умов в імпортуючій державі та захисті національної промисловості, здоров'я громадян, охороні навколишнього осередку, моралі, релігії і національній безпеці. За сприянням митно-тарифного регулювання країна здійснює певну зовнішньоекономічну політику, заохочує імпорт або продукує умови для обмеження імпорту чи експорту відповідних товарів; постачає рівні економічні умови як для національного, так і для закордонного товаровиробників [8].

Через процес євроінтеграції України дужчають вимоги міжнародних організацій щодо роботи внутрішнього ринку України, а саме, здійснюється діяння міжнародних вимог на національну систему митного налагодження в Україні. Введення міжнародних норм і правил, які дадуть можливість перейти до затвердження єдиних стандартів в галузі митної справи зумовить розв'язання питань, що узалежнені з входженням до міжнародних конвенцій із

гармонізації та полегшення митних процедур, а також дасть можливість зробити поступове наближення митного законодавства і митних процедур, які використовуються в Україні, до держав Євросоюзу. Значущим для України в ході формування її митної політики та механізму вжитку інструментів митно-тарифного регулювання є застосування світового досвіду – а точніше досвіду тих держав, яким вдалося сформувати дієву систему митно-тарифного регулювання.

Митний тариф Польщі вводить чотири види митних ставок: основні (конвенційні), преференційні, автономні та знижені. Знижені ставки використовуються для держав, які підписали домовленості про вільну торгівлю з Польщею – це держави СЕФТА, учасники ЕФТА, держави Балтії. Якраз ці ставки здебільшого використовують при митному оформленні. Швидка лібералізація митно-тарифної політики цієї країни послабила фіскальну функцію митного тарифу та лімітувала здатність вжитку протекціоністських заходів. Загалом дозволено зауважити, що, на противагу українського законодавства, принципи митного законодавства Польщі та порядок використання знарядь митно-тарифного регулювання максимально наближені до принципів та норм Європейського Союзу. Митна політика Угорщини позначається змінним станом від політики захисту національної економіки від імпортової експансії до лібералізації торговельної політики під тиском СОТ, старанням уникнути різкого скорочення митних ставок та зберегти складові державної опори сільського господарства та інших вразливих сфер економіки.

Митна політика Угорщини також проводиться чинно до норм ЄС, а митне оформлення – на базі Єдиного адміністративного документа, що використовується в державах ЄС [9]. В цілому, митне регулювання країн з дівою митно-тарифною системою відгукується порадам міжнародних організацій та міжнародним угодам. Так, модель стимулювання закордонного капіталу способом заборони на експортне мито функціонує в США. Така зовнішньоекономічна політика постає у заохоченні вивезення готової продукції та стимулюванні ввезення комплектуючих матеріалів, що добродіє передусім

піднесення власної промисловості. Тоді, як у Китаї функціонує система добродії експорту, що постає у наданні значних пільг та сприянні при реалізації експортних операцій, тоді як пільги імпортерам не дозволені та впроваджено додаткові тарифи за прискорення митного оформлення.

Отож, митно-тарифне регулювання дієво застосовується як засіб заохочення вивезення у багатьох державах світу. А саме, в Індонезії, якщо експортер видає план експорту, де введені імпортні матеріали, а ще надає банківську гарантію, то імпортер цих матеріалів визволяється від сплати мита способом одержання ліцензії на ввезення ресурсів, а суму мита сплатить експортер у тому разі, якщо не експортує 85% продукції у зазначений час [23].

У Німеччині побутує податок з обороту ввезень, який являє собою акциз, чинно до Положення про податки, збори, мито та імпортний податок відповідно до митного законодавства. Збір податків проводить Федеральне митне управління. Ціллю стягнення даного податку є пристосування товарів третіх держав (звільнених від податку на додану вартість держави-експортеру) до оподаткування ПДВ, який вживається стосовно тотожних вітчизняних товарів. У Швеції ввезені товари обкладаються ПДВ, а експортні скасовуються від нього. Податок має вказуватися в інвойсах, супроводжуючих продаж продукції і послуг. Основою для нарахування ПДВ є вартість продукції чи послуги, що вводить всі нараховані на неї податки і збори [23].

Митно-тарифне регулювання в Україні різниться від схожих систем інших держав світу передусім розгалуженою товарною номенклатурою зовнішньоекономічної роботи. Така ситуація продукує потенційну спроможу для зловживань суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності способом декларування продукції не за своїм кодом з ціллю сплати меншої суми платежів [8].

На наш погляд, для подальшого входження України до Європейського Союзу та збільшення кооперації з передовими світовими економічними організаціями, потрібно поступово вводити зміни у національне законодавство та використовувати такі знаряддя митного регулювання, що не лише не будуть

перешкоджати умовам та нормам СОТ і ЄС, але і мають спромогу до захисту національних економічних інтересів. Реалізовувати такі дії варто зважаючи на держави Центральної Європи, які вже реалізували такі трансформації. Тобто варто взяти до уваги досвід якраз тих держав, які стали членами ЄС доволі недавно. Їх досвід вказує на те, що потрібно використовувати низькі тарифні ставки на більшість товарних категорій та позицій. Передусім такі ставки рекомендовано вживати стосовно продукції з низьким рівнем обробки.

Побіжно з цим, не варто відмовлятися від захисту вразливих та стратегічних економічних сфер (агропромисловий комплекс, машинобудування та харчова промисловість), а також вводити удосконалення системи аналізу ризиків з ціллю запобігання митним правопорушенням.

Беручи до уваги розглянуті в закордонних державах світу умови та тенденції митного адміністрування, пріоритетними векторами підняття його дієвості та результативності в Україні мають бути:

- захист пріоритетних сфер економік, а надто сільського господарства;
- планомірна апроксимація митного законодавства до міжнародних законодавчих актів;
- вжиток мита передусім з регулятивним спрямуванням, а не з фіскальним.

Для України найбільш оптимальною, на наш погляд, є імплементація досвіду держав, які інтегрували нещодавно до ЄС, а саме держав Східної та Центральної Європи.

Отож, Україна практику успішних структурних трансформацій спроможна перейняти у таких держав як:

- Польща та Словенія – наближення чинного митного законодавства до митного законодавства ЄС;
- Грузія – уніфікація митних ставок;
- Японія – зниження товарної номенклатури, що дасть змогу скоротити зловживання при дефініції класифікаційного коду товарів, введення диференціації митних ставок узалежнено методу від визначення митної вартості, активізація захисту національних товаровиробників.

Отож, узагальнення іноземного досвіду і його імплементація у вітчизняну практику дасть можливість, з наших міркувань, розробити дієві вектори і заходи митного адміністрування.

Висновки до розділу 3

Для товарів, які перетинають рубіж України, значущим є достовірна дефініція митної вартості, позаяк від неї обумовлена величина податків, що сплачуються при розмитненні продукції. Від ціни товару залежить діапазон усіх митних платежів, що треба сплачувати на кордоні, окрім акцизного податку. Тобто ефективність діяльності митних органів постає у високій залежності від коректної дефініції митної вартості продукції. В Україні митні органи щороку постачають значні надходження додаткових коштів до державного бюджету через коригування митної вартості продукції, що рухаються через митний рубіж України.

При ухваленні рішень стосовно визначення митної вартості на практиці нерідко постають конфлікти інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, з однієї сторони, та співробітників митниць – з іншої. Перші часто бажають зменшити митну вартість, аби сплачувати меншу суму податків при розмитненні продукції, а другі націлюють сили на контроль достовірності дефініції митної вартості, нерідко при цьому бажаючи її збільшити. Вирішальним недоліком у галузі контролю за достовірністю визначення митної вартості є брак передбачуваності та відкритості кожної окремої дії митних органів.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних аспектів та особливостей мита як фіскального ресурсу бюджету та інструменту фінансової політики дало спромогу зазначити наступні висновки:

1. З-поміж митного інструментарію основну роль у захисті інтересів українських товаровиробників, безперечно, виконує мито. Чинно до Митного кодексу України (МКУ) від 13.03.2012 № 4495-VI мито – це загальнодержавний податок, призначений Податковим кодексом України та цим Кодексом, який нараховується та сплачується чинно до цього Кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на неухильність від яких вказана Верховною Радою України [20]. У найбільш валовому випадку поняття «мито» тлумачиться як плата на користь країни в обмін на певні блага або як податок на продукцію, цінності, майно, що рухаються через митний кордон.

2. Застосування вивізного (експортного) мита на національні товари є одним із способів обмеження експорту. Експортне мито здатне здійснювати декілька функцій: протекціоністську, фіскальну, регулятивну, політичну. Побіжно вивізне мито як метод експортно-тарифної політики має доволі суперечливий характер, про що говорить його вжиток тільки державами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою

3. Таким чином, в умовах інтеграції України до європейської спільноти необхідно вносити зміни у національне митне законодавство та використовувати ті інструменти митно-тарифного регулювання, які не лише не суперечать принципам СОТ та ЄС, але і здатні захистити економічні інтереси України.

4. Процедура вжитку антидемпінгового мита вказана у Антидемпінговому Законі, чинно до якого антидемпінгове мито використовується у випадку імпорту на митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що завдає шкоди національному товаровиробнику, або у випадку експорту за рубежі митної території України продукції за ціною, значно меншою за ціни інших експортерів схожих або прямо конкуруючих

товарів на час цього експорту, якщо таке вивезення завдає шкоду [3, с. 57]. Чинно до принципів Антидемпінгового закону антидемпінгове мито є зовнішнім вираженням антидемпінгових заходів, що використовуються на основі антидемпінгового розслідування.

5. Митна політика України є складовою державної економічної політики. Основним функціональним завданням митної політики є постачання захисту національних інтересів та національної безпеки України в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших галузях. Митна політика проводиться шляхом виконання відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм у різних галузях державної діяльності, як внутрішніх, так і зовнішніх, чинно до діючого законодавства та міжнародно-правових актів і стандартів.

6. Пандемія значно погіршила економічні умови України та скоротила митні надходження. Обмежувальні заходи через поширення епідемії COVID-19 та недодержання логістичних ланцюгів вже відгукнулась на товарообіг між Україною та світом. І дана тенденція, на жаль, притаманна усім країн.

7. Митно-тарифне регулювання в Україні різниться від схожих систем інших держав світу передусім розгалуженою товарною номенклатурою зовнішньоекономічної роботи. Отож, для подальшого входження України до Європейського Союзу та збільшення кооперації з передовими світовими економічними організаціями, потрібно поступово вводити зміни у національне законодавство та використовувати такі знаряддя митного регулювання, що не лише не будуть перешкоджати умовам та нормам СОТ і ЄС, але і мають спромогу до захисту національних економічних інтересів.

